

Agenda för mångkultur

*Programförklaring och kalendarium för
Mångkulturåret 2006*

*Delbetänkande av Kommittén för samordning av
Mångkulturåret 2006*

Stockholm 2005

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2005:91

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Tryckt av Elanders Gotab AB
Stockholm 2005

ISBN 91-38-22452-6
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Leif Pagrotsky

Regeringen beslutade den 9 december 2004 att tillkalla en nationell samordnare för Mångkulturåret 2006 med uppdrag att på ett nationellt plan svara för samordningen av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006 samt med utgångspunkt i de uttalade målen för Mångkulturåret utarbeta ett program för året (Dir. 2004:169).

Som nationell samordnare förordnades samma dag kulturproducenten Yvonne Rock.

Kommittén antog namnet Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 (Ku 2004:09).

Som kommitténs huvudsekreterare förordnades från den 1 april 2005 Edna Eriksson. Samma dag förordnades statsvetaren Emil Plisch som sekreterare i kommittén.

Kommittén får härmed överlämna sitt delbetänkande Agenda för mångkultur. Programförklaring och kalendarium för Mångkulturåret 2006 (SOU 2005:91). En redovisning av hela uppdraget kommer att lämnas i kommitténs slutbetänkande senast den 1 juli 2007.

Stockholm i oktober 2005

Yvonne Rock

Emil Plisch

Innehåll

Sammanfattning	9
Förord	13
Uppdraget, samt kulturens potential	13
Långsiktigt förändringsarbete	15
Rekryteringsfrågan	17
Hela Sverige – inte bara storstäderna	18
Avslutning	20
1 Inledning	23
1.1 Regeringens direktiv	23
1.2 Syftet med Mångkulturåret 2006	23
1.3 Målsättningar med Mångkulturåret 2006	24
1.4 Uppdrag och inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006	24
1.4.1 Alla är inbjudna att medverka i Mångkulturåret 2006	25
1.5 Förberedelser och genomförande	26
1.6 Samordnarens uppdrag	27
2 Bakgrund	29
2.1 Kulturpolitikens mål och inriktning	29

2.2	Uppdrag och utredningar	29
3	Programförklaring	33
3.1	Varför behövs det ett Mångkulturår 2006?.....	33
3.1.1	Kultur på lokal och regional nivå	34
3.2	Viktiga frågor och perspektiv att fokusera på under Mångkulturåret 2006.....	35
3.3	Mångfald inom organisation och ledarskap.....	37
3.4	Mångfald inom produktion och innehåll	38
3.5	Mångfald inom publikt- och utåtriktat arbete.....	39
3.6	Mångfald inom insamling, dokumentation och arkivering	40
3.7	Utveckling och förändring av kulturlivet	41
3.7.1	”Skruva upp volymen och göra skillnad”	42
4	Kommitténs arbete inför och under Mångkulturåret 2006	43
4.1	Organisation	43
4.2	Uppdrag och arbetsuppgifter	43
4.2.1	Samordnarens och kommitténs arbete under 2005.....	44
4.2.2	Samordnarens och kommitténs arbete under 2006.....	45
4.3	Långsiktighet, dialog, samverkan, medvetandegörande och förändring	46
4.4	Information och marknadsföring.....	47
4.4.1	Logotypen	47
4.4.2	Informationsmaterial och publikationer	47
4.4.3	Hemsidan.....	47
4.4.4	Kalendariet.....	48
4.4.5	Ekonomiskt stöd.....	48
5	Teoretiska utgångspunkter	51
5.1	Begreppsdefinitioner	51

5.2 Olika aspekter av mångfald	55
6 Organisation, styrning och uppföljning.....	57
6.1 Regleringsbrev och förordningar	57
6.2 Mål, återrapporteringskrav och uppdrag	57
6.3 Uppföljning.....	58
7 Utbildning.....	59
7.1 Universitet och högskolor.....	59
7.2 Folkhögskolor.....	59
7.3 Kompletterande och konstförberedande utbildningar	60
Efterord	61
Organisation, repertoar, publik.....	62
Publiken	65
Utövarna.....	67
Kvalitet och Kompetens – Vem avgör?	69
Klaga eller inspirera?	71
Fel! Det går inte att öppna filen som refereras till på sidan 8	
Fel! Det går inte att öppna filen som refereras till på sidan 8	
Fel! Det går inte att öppna filen som refereras till på sidan 8	
Fel! Det går inte att öppna filen som refereras till på sidan 8	
Ledamöter i Mångkulturårets expertgrupp (Ku 2004:09)	751

Urval av konferenser, seminarier, samtal och möten under 2005 i vilka samordnaren och/eller kommittén har medverkat med en presentation av Mångkulturåret 2006	753
Exempel på en regions mångfaldsplan (Västra Götaland)	755
Förslag Mångfaldsplan, kulturinstitutioner, VG-region.....	755
Inledning.....	755
Mångfald i representation, programutbud, och publik.....	756
1 Kulturell mångfald på arbetsplatsen/representation.....	756
1.1 Exempel på åtgärder för att öka kulturell mångfald på arbetsplatsen.....	756
1.2 Diskriminering	757
1.3 Exempel på direkt diskriminering.....	757
1.4 Indirekt diskriminering	757
1.5 Exempel på indirekt diskriminering.....	758
1.6 Exempel på trakasserier	758
1.7 Åtgärder mot diskriminering	758
2 Kulturell mångfald i programutbudet	759
2.1 Mål	759
2.2 Exempel på åtgärder för att öka kulturell mångfald i programutbudet.....	759
3 Kulturell mångfald i publik.....	760
3.1 Mål	760
3.2 Exempel på åtgärder för att nå nya grupper	760
4 Organisation och ansvarsfördelning	760
5 Samarbete med mångkulturkonsulenterna	761
5.1 Exempel på samarbete med mångkulturkonsulenter	761
6 Revidering och uppföljning	761
Publikationer om kulturell mångfald och mångkultur	763
Referenser.....	765

Sammanfattning

Bakgrund

Regeringen har utlyst 2006 till ett särskilt Mångkulturår i Sverige. En nationell samordnare för Mångkulturåret 2006 har tillkallats för att i samarbete med olika aktörer inom kultursektorn, myndigheter, institutioner, organisationer, fria aktörer och andra utarbeta ett program för Mångkulturåret och att vara ett stöd för berörda aktörer inför och under Mångkulturåret 2006. Till stöd för samordnaren finns en kommitté, Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 (Ku 2004:09).

Syfte och målsättningar med Mångkulturåret 2006

Syftet med Mångkulturåret 2006 är att på ett bestående sätt öka alla invånares möjligheter att delta i kulturlivet och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner. Syftet är också att skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige (Direktiv 2004:169).

Mångkulturåret 2006 ska bidra till att följande långsiktiga målsättningar uppfylls:

- Kulturutbudet under 2006 och därefter skall generellt vara mångfacetterat och i större utsträckning än idag aktualisera andra kulturuttryck än det traditionellt svenska eller västerländska.
- Andelen konstnärliga upphovsmän, utövare och kulturadministratörer med utomsvensk eller minoritetsbakgrund skall öka permanent och utgöra en större andel av de yrkesmässigt verkamma inom hela det offentligfinansierade kulturlivet.

- Kulturutbudet skall under 2006 och därefter generellt nå en bredare publik än idag, inkluderande en ökad andel av befolkningen med utländsk bakgrund.
- Internationella samarbeten och ett aktivt utbyte av kultur över gränser bör öka.

Programförklaring

Mångkulturåret 2006 vill verka för en långsiktig och varaktig förändring och utveckling av det svenska kulturlivet i riktning mot en ökad etnisk och kulturell mångfald. En viktig utgångspunkt i detta arbete är att få såväl offentligt finansierade kulturverksamheter som fria aktörer och andra att i högre utsträckning än idag arbeta för att uppmärksamma och permanent införliva den mångfald som finns i dagens samhälle.

Det offentliga kulturlivet måste bli bättre på att spegla och ta till vara medborgarnas olika erfarenheter, kunskaper och perspektiv och på ett naturligt och självklart sätt inkludera dem i det ordinarie kulturutbudet.

Centrala ledord i detta förändringsarbete är *långsiktighet, dialog, samverkan, medvetandegörande och förändring*.

Det interkulturella perspektivet är av särskild vikt att uppmärksamma under Mångkulturåret 2006, inte minst med tanke på att Europeiska kommissionen vill göra 2008 till "Europeiska året för interkulturell dialog".

Viktiga frågor och perspektiv att fokusera på under Mångkulturåret 2006 är bl.a. följande:

- Mångfald i organisationen och bland de anställda
- Mångfald i produktionen och i det innehållsmässiga
- Mångfald bland publik och besökare
- Mångfald inom insamling, dokumentation och arkivering

Kalendarium

Ett stort antal myndigheter, institutioner, stiftelser och bolag inom kulturområdet samt vissa universitet och högskolor och svenska ambassader utomlands har fått i uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006. Samtidigt har samtliga Sveriges kommuner, lands- ting, regioner, länsstyrelser, vissa myndigheter, övriga universitet

och högskolor, scenkonstinstitutioner, regionala museer, bibliotek, arkivinstitutioner, festivaler och övriga aktörer inbjudits att medverka i Mångkulturåret 2006.

Baserat på de redovisningar som kommittén har fått in från dessa aktörer har ett kalendarium över alla planerade aktiviteter och verksamheter inom ramen för Mångkulturåret 2006 sammanställts. Kalendariet, som är en del av detta delbetänkande, utgör ett unikt samtidsdokument och visar på en stor geografisk och verksamhetsmässig bredd när det gäller arbetet med att främja etnisk och kulturell mångfald i det svenska kulturlivet.

Förord

Människans villkor, skrev den tyskjudiska filosofen Hannah Arendt i boken med samma namn, är mångfald. Vi människor, och detta är själva förutsättningen för att vara människa, är aldrig en utan flera. Det är människor och inte Människan som lever på jorden och befolkar världen. I latinet användes orden "att leva" och "att vara bland människor" som synonymer, medan "att dö" var synonymt med "att upphöra att vara bland människor". Utan social kontext inget mänskligt liv.

Ett av mångfaldens grunddrag, menade Hannah Arendt, är det faktum att vi är olika, att varje människa är unik. Vi är alla visserligen desamma, nämligen människor, men "ingen är det på samma sätt som någon annan människa som någonsin har levat, lever eller kommer att leva". Mångfalden, skriver hon vidare, kan bara komma till uttryck i en offentlighet där vi kan sluta oss samman. Människan är därför aldrig suverän, aldrig fri i den mening vi kommit att förstå ordet, utan hela tiden del av ett större nätverk, av ett sammanhang. Det är alltså i samspelet mellan människor som själva mänskligheten tar form, och med detta föds också möjligheten till politiskt handlande.

Uppdraget, samt kulturens potential

Regeringen har utsett 2006 till Mångkulturår. Syftet är att "på ett bestående sätt öka alla invånares möjligheter att delta i kulturlivet och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner" samt att "skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige". Som nationell samordnare har jag fått i uppdrag att, tillsammans med olika aktörer inom kultursektorn, utarbeta ett program för Mångkulturåret, samt att lämna förslag på hur det fortsatta arbetet för att stärka den

kulturella mångfalden skall bedrivas. Året är tänkt som ett första steg i ett långsiktigt arbete för att skapa och utveckla ett offentligt finansierat kulturliv i Sverige som kan engagera så många människor som möjligt.

Hannah Arendts filosofiska verk kan beskrivas som ett slags dödsruna över en förlorad värld. Den plats hon sörjer är det grekiska polis, demokratins vagga, där en offentlig diskussion utgjorde det vi idag benämner som politik. I vårt moderna samhälle, skriver hon, finns inte längre någon plats för offentliga samtal, för dialog, för det slags handlande vars huvudsakliga syfte ligger i själva akten som sådan, snarare än i de resultat den kan tänkas leda fram till. Processen går förlorad i en värld styrd av resultat och måltänkande, och ett avgörande led i denna förlust är försvinnandet av det offentliga rummet, själva den plats där samtal kan äga rum. En demokratisk infrastruktur kan inte bara bestå av vägar, flygplatser och järnvägar. Lika viktigt är platser där vi kan mötas, samtala, diskutera.

Efter att ha arbetat med kultur i ett trettiotal år ser jag i kulturen en grogrund och potential för återupprättandet av den plats Hannah Arendt sörjer. Verket First Generation, skapat av den franskjudiska konstnären Esther Shalev-Gerz för Mångkulturellt centrum i Botkyrka, är ett av många exempel på hur konsten som sådan kan skapa en offentlig plats för möten. Verket består av ett antal filmade intervjuer med människor som flyttat till Fittja, svenskar såväl som invandrare, och kretsar kring deras upplevelser av att komma till en ny plats. Vad förlorar man och vad får man istället då man som främling bosätter sig någonstans? Vad tillför man platsen genom sin egen historia? De filmade vittnesmålen utgör ett slags artificiell dialog deltagarna emellan, men samtidigt tar ett nytt rum form, ett rum där åskådarna möts, somliga bosatta i Botkyrka, andra ditresta för kanske första gången. Och när installationen sedan exporteras till en rad europeiska länder, vilket den planeras göra, så uppstår ytterligare ett rum, där människor runtom i Europa tillåts möta Botkyrkaborna, somliga etniskt svenska, andra kanske ursprungligen från något av de länder där verket nu visas. Botkyrka kommer ut i världen samtidigt som världen kommer till Botkyrka.

Men för att skapa ett offentligt rum, en plats för dialog och politiskt handlande, måste kulturen vara inkluderande. Det polis Hannah Arendt längtar tillbaka till var få förunnat. Där diskuterade fria män sin tids angelägenheter, medan slavar och kvinnor hölls

utanför. I ett verkligt demokratiskt samhälle räcker det inte med att alla tillåts rösta på valdagen. Alla måste ges samma möjlighet att delta i det offentliga samtalet, och detta måste därför spegla och representera allas behov och erfarenheter, i möjligaste mån. Kultur måste vara en demokratisk rättighet, på samma sätt som skola eller sjukvård. Men vi kan då inte ha ett kulturliv där bara vita män registrerar, producerar, skriver och agerar. Vi kan inte ha en repertoar som bara vänder sig till innerstadsboende medelklassmänniskor. Vi måste släppa in andra röster, andra historier, andra erfarenheter.

Dagens Sverige är ett tydligt exempel på den mångfald Hannah Arendt talar om. Det består av en brokig skara invånare, med olika kulturell, etnisk och religiös bakgrund, och detta måste speglas i kulturlivet. Mångkulturåret 2006 utgör en viktig markering från regeringens sida att vi i grunden måste förändra det offentligt finansierade kulturlivet, så att det blir tillgängligt för, representerar och engagerar en bredare grupp människor än det gör idag. Själva begreppet mångkultur måste, tror jag, förstås i vid mening. Kulturbegreppet som sådant är dynamiskt. Det finns därför heller inga manualer eller facit för hur vi ska arbeta med Mångkulturfrågor. Arbetet har mer risk och äventyr över sig. Istället för att fastna i formuleringstvister och definitioner vill jag därför, liksom Hannah Arendt, mana till handling.

Som nationell samordnare har jag under det gångna förberedande halvåret initierat möten med representanter både från kulturinstitutionerna och det fria kulturlivet. Under en dialogkonferens arrangerad av Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006, som en del av festivalen Subörb i Alby utanför Stockholm (se bilaga), fick vi också en första chans att i större skala möta representanter från kultursektorn, för att ta pulsen på vilka behov som finns och vilka åtgärder som anses mest angelägna.

Långsiktigt förändringsarbete

Den kanske viktigaste slutsatsen vi i Kommittén dragit under förarbetet är att Mångkulturåret under inga förutsättningar får bli ett kortsiktigt jippo eller ett fyrverkeri som under ett år lyser upp den svenska kulturhimlen för att sedan slockna och falla i glömska. Givetvis kommer året att innebära en rad konkreta aktiviteter och arrangemang runt om i landet. Jag planerar bland annat en upplevelserik invigning som kan pågå parallellt i Stockholm, Göteborg,

Malmö och Umeå. Men huvudsyftet med Mångkulturåret är inte att erbjuda ett mångkulturellt smörgåsbord, utan att långsiktigt förändra de strukturer som styr det offentligfinansierade svenska kulturlivet.

Vems historier skall berättas på svenska teaterscener eller på biografier runt om i landet? Av vem, och för vem, skall de berättas? Vem väljer chefer och ledningsgrupper? Vem väljer repertoaren? Hur marknadsför vi de evenemang som erbjuds? Vilka väljs in i styrelser? Vem undervisar på våra högskolor, och vilka erbjuds plats på scenskolor och konstutbildningar? Vilken slags litteratur finns tillgänglig på våra folkbibliotek? Vem får statliga kulturbidrag? Vad är kvalitetskultur, och vem bestämmer det? Dessa frågor är, som Astrid Assefa, chef på Dalateatern, sa under den konferens som arrangerades i augusti, ”på liv och död”. De får under inga omständigheter förvandlas till tom retorik, utan måste tas på största allvar.

Som av regeringen utsedd nationell samordnare för Mångkulturåret skulle jag vilja initiera en rad seminarier och samtalsserier, lokalt och regionalt, för att sätta igång dialog kring dessa frågor. Jag ser också som min uppgift att vara ”kopplerska”. Jag vill använda det kontaktnät som är frukten av trettio års egen kulturverksamhet, både inom det fria och det statliga kulturlivet, för att initiera nya konstellationer och samarbeten. I det fria kulturlivet finns en massa kompetens och erfarenheter som de större institutionerna kan lära av. Ett sådant arbete har redan satts igång av Forum för världskultur, som under två år (1998–2000) på uppdrag av regeringen bedrev initiativtagande och samordnande försöksverksamhet inom detta område (se rapporten ”Ja jag vill leva jag vill dö i nordn”, SOU 2000:118). De skapade olika former av allianser mellan resursmässigt relativt svaga fria producenter och organisatoriskt och resursmässigt starka kulturinstitutioner. Exempel på den här typen av samarbeten är det projekt som Rikskonserter bedrev tillsammans med Selam, Re:Orient, samarbete med Stockholms konserthus, och Intercults försök att åstadkomma mer långsiktiga former för samarbete med ett antal institutionsteatrar.

Min erfarenhet är att det fria kulturlivet är de som driver på i mångfaldsfrågor. Intercult, Re:Orient, Selam, Bwana Club, Inkonst, Jeriko, Drömmarnas Hus – samtliga är goda exempel på hur det mångkulturella Sverige speglas helt utan regeringsdirektiv och Mångkulturår. Dessa fria aktörer har frivilligt tagit på sig att vara bärare av de skiftande erfarenheter som präglar dagens Sverige.

Men hur skall vi få de stora aktörerna att hänga med? Hur når man de statliga institutionerna? Här spelar givetvis de regleringsbrev som institutionerna har att följa en central roll. Men hur skall uppdraget formuleras? Och hur kan man kombinera tydliga krav med konstnärlig frihet? Detta är svåra frågor som måste stötas och blötas under det kommande året. Men trots deras komplexitet, och trots att den här typen av förändring givetvis måste få ta tid, ser jag Mångkulturåret som en möjlighet att skynda på processen, att göra vissa grundläggande omstruktureringar som annars är lätta att gå efter annan skjuta på framtiden, för att på så sätt sätta klotet i rörelse. Vi kan inte fortsätta säga "detta måste göras, men inte just nu". Mångkulturåret är "just nu" och därmed en chans att faktiskt genomdriva de förändringar som vi alldeles för länge bara pratat om. Mångkulturår behöver vi varje år, men ett måste bli det första.

Rekryteringsfrågan

Rekryteringsarbetet är helt centralt för denna förändring. Det måste ske en grundläggande omorganisation inom kultursektorn, och detta måste givetvis ske på lång sikt. Här är det förstås viktigt att man inte slentrianmässigt anställer någon med annan kulturell bakgrund än den svenska och därmed anser sig ha "fyllt kvoten" eller använder detta enda annorlunda inslag som "mångkulturalibi". Parametrar som skiftande klass, genus, etnicitet, sexualitet och geografisk spridning är förstås nödvändiga för att skapa verklig mångfald inom kultursektorn. Samtidigt är detta förstås en känslig fråga, eftersom vi inte idkar åsiktsregistrering i Sverige, och eftersom vi i första hand måste se till kompetens och meriter bland dem som rekryteras. Men i ett Sverige där 65 procent av all rekrytering sker via informella nätverk (inom kultursektorn är siffran sannolikt så hög som 75 procent), vet vi också att ett subjektivt urval redan sker. I ett samhälle där en oroväckande stor andel beslutsfattare, professorer och chefer är vita män vore det hyckleri att säga att vi inte redan anställer genom ett slags kvotering.

Jag ser som en av mina huvuduppgifter under Mångkulturåret att, genom "koppleriverksamhet", det vill säga genom att skapa dialog och nya möten mellan olika aktörer inom kultursektorn, vidga de nätverk som redan finns och göra dem mer inkluderande. Visst finns det kompetenta kulturutövare med annan bakgrund än den svenska! Men det handlar om att våga se bortom invanda

kontaktnät, samt att rucka på de mallar vi arbetar utifrån, beträffande utbildningskrav och meriter. Vi måste vända på stenar, söka aktivt, och sträcka oss utanför de gamla vanliga nätverken. Detta nya tänk måste gå igen i alla led – inte bara vid anställning. För att skapa kompetens bland invånare med annan etnisk bakgrund än den svenska måste vi ta in dessa svenskar på scenskolor, konstskolor, regiutbildningar och så vidare. Och lärarna på dessa skolor måste bättre spegla det nya Sverige. Givetvis är det också helt centralt att skapa större etnisk och kulturell mångfald bland dem som rekryterar. Alla vet att man är benägen att anställa någon som liknar en själv. De som anställer måste därför bättre spegla det nya Sverige. Utifrån mina egna erfarenheter av att sitta i en rad styrelser vet jag också hur mycket styrelsearbete betyder för skapandet av informella nätverk. De runt 130 styrelser som utses av Utbildnings- och kulturdepartementet måste därför också bättre spegla och representera vårt mångkulturella Sverige, för att en långsiktig förändring skall kunna ske.

Här kommer frågan om regleringsbrevens igen. De är idag ganska luddigt formulerade, och innehåller få konkreta krav. Bör de fungera som piska eller morot? Ska de som arbetar med mångkulturfrågor belönas, eller ska arbetet med frågor som dessa helt enkelt bli ett krav, inte bara under Mångkulturåret utan också på längre sikt? Bör man kräva av de aktörer som tar emot statliga pengar att de, för att få ut sina bidrag, måste redovisa hur man arbetat med mångkulturfrågor, samt vilka konkreta resultat som uppnåtts? Och kan man i så fall ställa krav bara på mångkulturarbete, eller måste man inkludera andra mångfaldsparametrar, såsom klass, kön, geografisk hemvist och så vidare? Min uppgift är inte att bestämma hur regleringsbrevens ska se ut. Men jag ser Mångkulturåret som en möjlighet att skapa diskussion kring frågor som dessa, med ambitionen att vid slutet av året kunna ”lämna förslag på hur det fortsatta arbetet för att stärka den kulturella mångfalden skall bedrivas”, som det står i de direktiv regeringen formulerat.

Hela Sverige – inte bara storstäderna

Förändringar måste alltså ske inom såväl repertoar som publikarbete och organisation. Vad berättas? För vem? Av vem? En annan viktig parameter är platsen. Var berättar man? Det uppdrag jag tagit

på mig är nationellt, men jag vill betona att arbetet måste ske såväl lokalt som regionalt, nationellt och internationellt. Den redan nämnda utställningen First Generation i Botkyrka är ett utmärkt exempel på hur dessa olika led kan gå in i varandra. Botkyrka är en internationell plats såtillvida att där lever människor från ett stort antal länder. Verket som sådant skapades också av en konstnär bosatt i ett annat land – Frankrike – men det handlade i första hand om en plats – Botkyrka – och de människor som bebor denna plats. Innehållet har alltså lokal förankring. Genom att bjuda in en internationellt erkänd konstnär nådde man däremot inte bara en lokal publik, utan lockade åskådare såväl regionalt som nationellt till Botkyrka. Och när utställningen nu ska visas i en rad europeiska länder blir det som var en lokal satsning en internationell sådan, och man når också en internationell publik.

Kulturens geografiska spridning är helt central då man talar om mångkultur och mångfald. Om vi ser kulturen som en demokratisk rättighet måste ambitionen vara att den ska nå och beröra alla invånare, också de som lever utanför storstäderna. Efter nästan tjugo års erfarenhet som chefsproducent på Västanå Teater i Värmland, vet jag hur mycket en kulturinstitution kan betyda för ett litet samhälle långt från huvudstaden. Vi får under inga villkor låta landsbygden hamna i skymundan då vi talar om mångkulturfrågor och driver på förändringar inom kulturlivet! Här ser jag, bland annat, folkbiblioteken som en viktig resurs. De finns över hela landet, och utgör en möjlig mötesplats. Jag ser gärna en större satsning, både när det gäller kompetensutveckling, organisatoriska förändringar, samt konkreta arrangemang, runtom på landets bibliotek.

Tre andra viktiga aktörer när det gäller den geografiska spridningen är Riksteatern, Riksutställningar och Rikskonserter. Deras verksamhet når ut och berör människor i hela landet, och samtliga arbetar redan aktivt med mångkulturfrågor. Dessutom är de alla viktiga aktörer för möjliggörandet av samarbeten mellan statliga institutioner och det fria kulturlivet. För ett fortsatt lokalt och regionalt arbete är också mångkulturkonsulenterna en viktig resurs. Efter att Forum för världskultur bedrivit sin tvååriga försöksverksamhet föreslogs det att ett antal konsulenter skulle driva dessa frågor runtom i landet. Idag finns det tio konsulenter i åtta län – representanter för olika regioner och olika kulturella uttryck – som kan fungera som ett stöd för de kulturinstitutioner som anser sig sakna den kompetens och den kunskap som krävs för att verkställa

de nya riktlinjer som Mångkulturåret innebär. Dessa konsulenter tar redan ett stort ansvar, och de skapar en viktig dynamik inom de områden där de är verksamma.

Slutligen är förstås förorten en viktig plats då man talar om mångkultur. Här ser man tydligt att mycket redan är på gång, inte minst genom all den musik som under senare år kommit från förorten, men också genom den unga svenska litteratur som speglar erfarenheter från förorten, tidskriften Gringo som ser som sin huvuduppgift att sätta förorterna på den svenska kartan, utvecklingen av Mångkulturellt centrum i Fittja, Riksteaterns lokaler i Botkyrka, Cirkus Cirkörs verksamhet och cirkusskola, festivalen Subörb i Alby, Drömmarnas Hus i Rosengård – listan kan göras lång. I förorterna finns alltså redan stor skaparkraft och det statligt finansierade kulturlivet har mycket att lära av dessa verksamheter och erfarenheter.

Avslutning

Under det gångna halvåret har jag, som nationell samordnare för Mångkulturåret 2006, lärt mig mycket om de brister som finns i svenskt kulturliv, men också om de verksamheter som redan finns och om dem som redan jobbar aktivt med mångkulturfrågor. Det är min förhoppning att ett år där ett extra stort fokus riktas mot frågor som dessa kan få bestående konsekvenser inom det svenska kulturlivet, samt att fler aktörer än jag själv och alla de som redan jobbar med mångkulturfrågor kan få upptäcka de erfarenheter och historier som befolkar det nya Sverige.

För detta krävs hela tiden ett dubbelt seende – en blick som de med annan bakgrund än den svenska automatiskt har med sig, men som majoritetskulturen måste lära sig se och använda. Då vi talar om mångfald är det givetvis också viktigt att medvetandegöra att också den traditionellt svenska kulturen är just en kultur. Precis som jämställdhetsfrågor måste handla lika mycket om män som om kvinnor (det vill säga att vi måste bli varse att också män är könade, att vi måste frågå synen på mannen som synonym med människa medan kvinnan är undantag), måste ett arbete med blick för mångfald också lyfta fram den traditionella svenskheten som ett specifikt kulturellt uttryck snarare än som självklar utgångspunkt. Detta kräver grundläggande omvärderingar i synen på oss själva, vare sig vi anser oss tillhöra det man brukar benämna som ”det nya

Sverige” eller den majoritetskultur vars identitet ter sig som självklar, som norm.

Detta innebär också ett erkännande av att den traditionellt svenska kulturen framstår som så enhetlig just därför att den fungerar exkluderande. Inom våra konstruerade nationsgränser rymms förstås en rad kulturer som skymms av normkulturen. Kultur behöver inte bara ha med etnicitet att göra. ”Det svenska” är skapat kring en norm av vithet, men också kring normerande heterosexualitet, medelklass och allt annat som anses ”normalt”. Under Mångkulturåret har vi chansen att inkludera en rad (sub)kulturer bestående av människor som på olika sätt rör sig utanför normen, för att på så sätt i grunden omdefiniera den kultur vi kallar ”svensk”. Det är för mig därför också självklart att Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 måste föra en kontinuerlig dialog och ett nära samarbete med Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet. Dessa frågor går inte att separera, de måste få gå hand i hand.

Vi står alltså inför svåra utmaningar och förändringsprocesser. Mångkulturåret kan knappast bli annat än början på denna process. Men att processen måste sättas igång, att vi måste börja rucka på gamla strukturer och ta till vara den rikedom av erfarenheter och historier Sveriges invånare bär på – vare sig det handlar om samisk, värmländsk, homosexuell, romsk, turkisk, judisk, stockholmsk, skånsk eller kurdisk kultur – är ett faktum och en uppgift vi inte längre kan skjuta på framtiden. Vi har en gemensam samtid och framtid, men vår historia skiljer sig åt. I Riksteaterns programförklaring inför Mångkulturåret konstaterar man att ”så länge kulturen är ett mötesrum med bara ett perspektiv på såväl historien som samtid och framtid, så länge publik och de som står på och bakom scen inte representerar alla de världar som möts i samtidens rum, så länge behöver vi ett mångkulturår varje år”. Låt det första bli en långsiktig satsning, och låt oss tillsammans återupprätta det offentliga rum för samtal som Hannah Arendt med rätta sörjde och saknade.

Yvonne Rock

Nationell samordnare för Mångkulturåret 2006

1 Inledning

1.1 Regeringens direktiv

Regeringen beslutade den 9 december 2004 att tillkalla en nationell samordnare för Mångkulturåret 2006. I uppdraget ingår att i samarbete med olika aktörer inom kultursektorn (kulturarbetare, myndigheter, institutioner och organisationer) utarbeta ett program för Mångkulturåret och att vara ett stöd för berörda aktörer inför och under Mångkulturåret.

I detta delbetänkande presenteras ett program för Mångkulturåret 2006. En redovisning av hela uppdraget i form av ett slutbetänkande ska redovisas senast den 1 juli 2007.

Regeringens direktiv (2004:169) bifogas i sin helhet (se bilaga 1).

1.2 Syftet med Mångkulturåret 2006

Offentligt finansierade kulturinstitutioner och kulturfrämjande organisationer har ett ansvar för att vända sig till och inkludera hela den svenska befolkningen. Utgångspunkten är att alla medborgares erfarenheter, kunskaper och värderingar ska speglas och tas tillvara för att berika och utveckla det offentligt stödda kulturlivet. Mot bakgrund av detta har regeringen utlyst 2006 till ett särskilt Mångkulturår. Den verksamhet som offentligt finansierade kulturinstitutioner och kulturfrämjande organisationer under året ska bidra till är att uppfylla de av riksdagen fastslagna kulturpolitiska målen (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129).

Syftet med Mångkulturåret 2006 är att på ett bestående sätt öka alla invånares möjligheter att delta i kulturlivet och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner. Syftet är också att skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige (Direktiv 2004:169). Mångkultur-

året 2006 bör också bidra till att fler och nya aktörer involveras i kulturlivet, att det ges möjlighet att genom egna initiativ och på ett aktivt sätt bidra till samspelet mellan olika grupper och kulturer, samt till en breddning av det konstnärliga innehållet för att på så sätt bl.a. nå fler och nya grupper av besökare och publik. Målet är också att få fler människor, som sällan eller aldrig tar del av det offentligt finansierade kulturlivet, att besöka och känna sig delaktiga och berörda av den verksamhet som kulturinstitutionerna erbjuder.

1.3 Målsättningar med Mångkulturåret 2006

Mångkulturåret 2006 ska bidra till att följande långsiktiga målsättningar uppfylls:

- Kulturutbudet under 2006 och därefter skall generellt vara mångfacetterat och i större utsträckning än idag aktualisera andra kulturuttryck än det traditionellt svenska eller västerländska.
- Andelen konstnärliga upphovsmän, utövare och kulturadministratörer med utomsvensk eller minoritetsbakgrund skall öka permanent och utgöra en större andel av de yrkesmässigt verksamma inom hela det offentligfinansierade kulturlivet.
- Kulturutbudet skall under 2006 och därefter generellt nå en bredare publik än idag, inkluderande en ökad andel av befolkningen med utländsk bakgrund.
- Internationella samarbeten och ett aktivt utbyte av kultur över gränser bör öka.

(Regeringsbeslut 1:9, 2005-05-04, U2005/4445/Kr, U2005/2828/Kr)

1.4 Uppdrag och inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006

Regeringen beslutade den 4 maj 2005 (regeringsbeslut 1:9, U2005/4445/Kr, U2005/2828/Kr) att ge i uppdrag åt myndigheter, stiftelser och bolag inom kulturområdet att under 2005 förbereda sin medverkan i Mångkulturåret 2006 och att under 2006 genomföra verksamheter. Regeringen inbjöd samtidigt landets samtliga kommuner, landsting och länsstyrelser samt myndigheter, stiftel-

ser, bolag, föreningar och organisationer att delta i Mångkulturåret 2006.

Regeringen betonar i sitt beslut särskilt de statliga myndigheternas, stiftelsernas och aktiebolagens ansvar att bidra till att uppfylla de långsiktiga målsättningarna för att öka den kulturella mångfalden. En förutsättning för detta är att myndigheter och institutioner genomför ett aktivt arbete under Mångkulturåret 2006 och att detta arbete får ett stort genomslag såväl i deras interna som externa verksamhet. Myndigheterna och institutionerna ska, med utgångspunkt i den egna verksamheten och i de målsättningar som bl.a. anges under punkten 1.3 ovan, överväga vilken eller vilka aktiviteter och verksamheter som är lämpliga att genomföra under 2006.

Även andra aktörer på lokal, regional och nationell nivå kan på olika sätt bidra till att Mångkulturåret 2006 blir framgångsrikt. I detta sammanhang är kommunernas, landstingens och regionernas kulturverksamhet av särskild betydelse. Också organisationer, föreningar och andra aktörers kulturutbud och medverkan har stor betydelse för att ett brett deltagande och goda resultat av Mångkulturåret 2006 ska kunna uppnås. En inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006 har också gått ut till ett antal myndigheter, institutioner och bolag utanför kultursektorn. Dessa kan bidra till att uppfylla målsättningarna med Mångkulturåret bl.a. genom de olika specialkunskaper som de besitter.

För att uppnå en generellt större etnisk och kulturell mångfald i hela landet är samverkan mellan nationella, regionala och lokala verksamheter av särskilt stor betydelse.

Regeringens beslut om Uppdrag och inbjudan till myndigheter och andra att medverka i Mångkulturåret 2006 bifogas i sin helhet (se bilaga 2).

1.4.1 Alla är inbjudna att medverka i Mångkulturåret 2006

Även aktörer som formellt inte har fått något uppdrag eller inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006 uppmuntras att på olika sätt delta. Mångkulturåret 2006 blir vad vi gemensamt gör det till. Det är därför av största vikt att så många aktörer och enskilda individer som möjligt såväl innanför som utanför kultursektorn engagerar sig i arbetet för att öka den etniska och kulturella mångfalden i det svenska kulturlivet.

Det viktigaste under Mångkulturåret 2006 är inte att göra stora och påkostade produktioner utan att istället arbeta målmedvetet och långsiktigt med det mångkulturella perspektivet i alla delar av den ordinarie verksamheten. Genom att göra detta ökar möjligheterna för att det mångkulturella perspektivet och förhållnings-sättet blir en självklar och naturlig del av varje offentligt finansierad kulturinstitutionens ordinarie verksamhet.

Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 inbjuder härmed alla dem som inte har fått i uppdrag eller inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006 att på olika sätt och efter bästa förmåga bidra till att det viktiga målet att stärka och fördjupa arbetet med etnisk och kulturell mångfald i det svenska kulturlivet uppfylls och blir bestående.

1.5 Förberedelser och genomförande

De myndigheter och institutioner som har fått i uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006 svarar själva för de aktiviteter och verksamheter som ska genomföras under året. Det är tänkt att all verksamhet ska genomföras inom befintliga anslags- och budgetramar eftersom de målsättningar som anges för Mångkulturåret till stora delar hör till de offentligt finansierade kulturinstitutionernas grunduppdrag. För att uppnå en långsiktigt ökad etnisk och kulturell mångfald är det därför viktigt att de aktiviteter och verksamheter som kommer att genomföras under Mångkulturåret 2006 genomförs integrerade inom befintliga strukturer och inom den ordinarie verksamhet som myndigheter och institutioner inom kulturområdet bedriver.

I regleringsbrevet för 2005 har myndigheterna och institutionerna inom kulturområdet fått ett uppdrag att i samverkan med samordnaren för Mångkulturåret 2006 förbereda aktiviteter och verksamheter inför Mångkulturåret 2006. Resultatet av detta arbete ska redovisas till Utbildnings- och kulturdepartementet senast den 31 december 2005. Myndigheterna och institutionerna ska även lämna en slutredovisning över genomförda insatser under Mångkulturåret 2006 senast den 1 mars 2007.

I de fall myndigheterna och institutionerna samarbetar med de sju kommuner (Botkyrka, Göteborg, Haninge, Huddinge, Malmö, Stockholm och Södertälje) med vilka staten har tecknat lokala

utvecklingsavtal (Storstadssatsningen) ska insatserna samordnas med och redovisas i avtalen.

1.6 Samordnarens uppdrag

Det uppdrag som regeringens nationella samordnare har är att på ett nationellt plan svara för samordningen av förberedelser och genomförandet av Mångkulturåret 2006. Samordnaren ska löpande samråda med berörda myndigheter, institutioner, organisationer, fria kulturutövare och andra aktörer och ta initiativ till, främja och samordna långsiktiga samarbeten mellan dessa. Dessutom ska samordnaren särskilt uppmärksamma nya samarbetsformer och nya kontakt- och kommunikationsvägar mellan t.ex. offentligt finansierade kulturverksamheter och kulturutövare respektive publik och besökare med olika etnisk och kulturell bakgrund. Samordnaren ska också inom ramen för den nationella storstadspolitiken samråda med regeringens storstadsdelegation samt med de sju kommuner med vilka staten har tecknat lokala utvecklingsavtal för att hämta in erfarenheter som staten och kommunerna har gjort när det gäller arbetet med främjandet av kulturell mångfald på lokal nivå. Samordnarens roll är också att erbjuda myndigheter, institutioner och andra aktörer ett visst stöd när det gäller vägledning, planering och utveckling av enskilda projekt och samarbeten, särskilt sådana som kan ge bestående, långsiktigt goda effekter.

Samordnaren och kommitténs sekretariat har under 2005 bedrivit ett aktivt arbete för att hjälpa myndigheterna, institutionerna, landstingen, regionerna, kommunerna och de andra aktörerna att förbereda sina planerade aktiviteter och verksamheter under Mångkulturåret 2006. Samordnaren och representanter för kommittén har vid ett flertal tillfällen under året inbjudits att presentera Mångkulturåret på lokal, regional och nationell nivå runt om i hela Sverige.

2 Bakgrund

2.1 Kulturpolitikens mål och inriktning

Under de senaste åren har arbetet med att främja etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet och i samhället i stort intensifierats och fördjupats på flera områden. Enligt förordningen (1986:856) om integrationspolitikens genomförande ska alla myndigheter beakta samhällets etniska och kulturella mångfald såväl när de utformar sin verksamhet som när de bedriver den. Myndigheter och institutioner inom kulturområdet har särskilda mål och uppdrag formulerade i sina instruktioner och regleringsbrev där ett av målen bl.a. är att främja en samhällsutveckling som kännetecknas av respekt och tolerans, och där etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald tas tillvara som en positiv kraft. Dessutom finns mångfaldsaspekten med i de nationella kulturpolitiska målen, som bl.a. anger mål för allas möjlighet till delaktighet i kulturlivet, för en ökad kulturell mångfald och för möten mellan olika kulturer (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129).

2.2 Uppdrag och utredningar

Behovet av en ökad etnisk och kulturell mångfald inom det svenska kulturlivet har under senare år uppmärksammats i flera utredningar. Under hösten 2003 fick Mångkulturellt centrum regeringens uppdrag att kartlägga och analysera kulturmyndigheters och institutioners arbete med att främja och stärka mångfalden. Uppdraget redovisades i rapporten *Tid för mångfald* (Pripp, Plisch & Printz-Werner 2004) samt i form av antologin *Mångfald i kulturlivet* (Pripp 2004). Rapporten, som bygger på enkäter, intervjuer och en kartläggning av årsredovisningar och verksamhetsberättelser visar att de statliga kulturinstitutionernas arbete med etnisk och kulturell mångfald går långsamt. Enligt Mångkulturellt centrum

avspeglar kulturinstitutionerna inte bl.a. den svenska befolkningens sammansättning utifrån etnisk och kulturell bakgrund samtidigt som få av de anställda, och ännu färre av cheferna, har utomeuropeisk eller minoritetsbakgrund.

I december 2003 överlämnade regeringens särskilda utredare betänkandet *Internationella kulturutredningen 2003* (SOU 2003:121) som var ett resultat av arbetet med att göra en översyn av de statliga insatserna för internationell kulturverksamhet. Enligt utredningen ger dagens mångkulturella samhälle möjligheter till nya kulturella impulser, internationella nätverk och kontakter samtidigt som den framväxande mångkulturen i Sverige bedöms vara en stor tillgång i internationella sammanhang.

Kommittén *Forum för världskultur*, som var verksam under åren 1998-2000, hade i uppdrag att bedriva en försöksverksamhet för att öka den konstnärliga och kulturella mångfalden i Sverige. Ett resultat av kommitténs slutbetänkande *Ja jag vill leva jag vill dö i Norden* (SOU 2000:118) var inrättandet av regionala konsulenter för mångkultur som idag finns i åtta län och regioner i Sverige. Deras uppgift är att i samarbete med statliga, regionala och lokala aktörer arbeta för att det mångkulturella samhällets skiftande uttrycksformer tas tillvara och att främja mångfalden i kulturlivet.

Statens kulturråd har som central myndighet inom kulturområdet ett särskilt ansvar för mångkulturfrågorna. Kulturrådet har bl.a. till uppgift att ta initiativ till insatser inom det mångkulturella området och ger även särskilda medel till bl.a. mångkulturella organisationer och för insatser som syftar till att främja de nationella minoriteternas språk och kultur. I Kulturrådets fördjupade omvärldsanalys för 2005, *Om kulturell mångfald*, analyseras konstens och kulturens förutsättningar i ett samhälle som går i riktning mot ökad kulturell mångfald. Kulturrådet har även gett Mångkulturellt centrum i Botkyrka i uppdrag att utvärdera mångkulturkonsulenternas roll och lämna förslag till hur deras arbete kan stärkas och utvecklas ytterligare.

Andra uppdrag med fokus på kulturell mångfald har bl.a. varit Konstnärsnämndens rapport *Invandrade konstnärers situation* från 2003 och Riksantikvarieämbetets rapport *Kulturarv är mångfald. Fördjupad omvärldsanalys för kulturmiljöområdet 2004* från 2004. Dessa uppdrag, som båda har varit fördjupade omvärldsanalyser, har redovisats till Utbildnings- och kulturdepartementet.

Även inom ramen för regeringens nationella storstadspolitik har insatser genomförts för att främja en ökad etnisk och kulturell mångfald. Ett av de övergripande målen för den statliga storstads-

politiken är att bryta den sociala och etniska segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för storstädernas invånare (prop. 1997/98:165, bet. 1998/99:AU2, rskr. 1998/99:34). Sju kommuner med 24 stadsdelar har fått ta del av de särskilda medel som har avsatts för detta arbete. Enligt den underökning som Mångkulturellt centrum gjorde på regeringens uppdrag 2002 (Edström 2002) framgår det att nära en tredjedel av de avsatta medlen har använts för ändamål med kulturinriktning.

3 Programförklaring

3.1 Varför behövs det ett Mångkulturår 2006?

Sverige är idag ett land som kännetecknas av en stor etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald. En mångfald, inte enbart sett utifrån enskilda individers etniska och kulturella ursprung, utan även när det gäller t.ex. olika erfarenheter, åsikter, idéer, perspektiv och levnadssätt. Dagens mångkulturella samhälle är inget nytt påfund. Det har stegvis utvecklats och förändrats under de senaste decennierna och bidragit till att göra Sverige till det land det är idag. Undersökningar har dock visat att samhällets mångfald och den svenska befolkningens sammansättning idag inte avspeglas i tillräckligt stor utsträckning på våra offentligt finansierade kulturinstitutioner runt om i landet. Detta gäller såväl de anställdas sammansättning som valet av produktioner och besökarnas eller publikens sammansättning. Det offentliga kulturlivet måste bli bättre på att spegla och ta till vara medborgarnas olika erfarenheter, kunskaper och perspektiv och på ett naturligt och självklart sätt inkludera dem i det ordinarie kulturutbudet.

Mångkulturåret 2006 fyller här en viktig funktion genom att det ger de medverkande ett gemensamt sammanhang att verka inom samtidigt som det även ger möjligheten till nya kontakter och samarbeten genom gemensamma mål. De aktörer som redan är verksamma inom det mångkulturella fältet, som t.ex. Intercult och Re:Orient i Stockholm, Mångkulturellt centrum i Botkyrka, Bwana Club i Göteborg och Drömmarnas Hus, Inkonst och Jeriko i Malmö, och som har arbetat med detta och andra perspektiv i många år, får genom Mångkulturåret 2006 en möjlighet att ytterligare uppmärksammas för sitt arbete. Samtidigt får andra aktörer som nyligen har påbörjat detta arbete förhoppningsvis inspiration av de aktiviteter och verksamheter som har gjorts, som görs och som kommer att göras för att främja och ta tillvara den etniska och kulturella mångfalden i kulturlivet.

Viktiga utgångspunkter för ett Mångkulturår är att verka för en långsiktig och varaktig förändring av såväl offentligt finansierade kulturinstitutioners som fria aktörers och andra kulturfrämjande föreningars och organisationers verksamheter med målet att få dessa att i högre utsträckning än idag uppmärksamma den mångfald som finns i dagens samhälle. Centrala ledord i detta arbete är *långsiktighet, dialog, samverkan, medvetandegörande och förändring*. Samtidigt är det viktigt att det som produceras, spelas och visas känns angeläget och intressant för en majoritet av dagens besökare och publik. Att känna sig berörd av och känna delaktighet med det som produceras på våra kulturinstitutioner är av avgörande betydelse för att få fler människor som sällan eller aldrig tar del av offentligt finansierad kulturverksamhet att ta del av alla de aktiviteter och verksamheter som pågår på lokal, regional och nationell nivå runt om i Sverige.

Det finns samtidigt också en viktig demokratisk aspekt i att offentligt finansierad kulturverksamhet kommer alla medborgare till del eftersom alla via skattsedeln är med och finansierar denna verksamhet. Som skattebetalare har man därför rätt att ställa krav på att kulturlivet speglar Sverige och den svenska befolkningen utifrån den mångfald som finns i dagens samhälle.

Det interkulturella perspektivet är av särskild vikt att uppmärksamma under Mångkulturåret 2006, inte minst med tanke på att Europeiska kommissionen vill göra 2008 till "Europeiska året för interkulturell dialog". Syftet med året är bl.a. att främja den interkulturella dialogen och respektera den kulturella mångfalden. Områden som kultur, utbildning, ungdomsfrågor, sport och medborgarskap kommer att stå i centrum under detta år.

3.1.1 Kultur på lokal och regional nivå

För att Mångkulturåret 2006 ska bli framgångsrikt och bidra till en förändring av det svenska kulturlivet i riktning mot ett samhälle som präglas av en ökad etnisk och kulturell mångfald är det viktigt att det mångkulturella perspektivet får en möjlighet att stärkas och utvecklas på såväl lokal, regional, nationell som internationell nivå.

De lokala och regionala nivåerna är i det här sammanhanget av särskilt stor betydelse. Människor möter och tar i första hand del av kultur, olika kulturella uttryck, aktiviteter och verksamheter i den kommun eller region i vilken de är bosatta. Bibliotek, kommunal

och regional kulturverksamhet, barn- och ungdomsverksamhet, förskolan, grundskolan och gymnasieskolan, fria kulturgrupper och aktörer och länsinstitutioner är viktiga aktörer i arbetet med att ta tillvara och avspegla dagens mångkulturella samhälle. Även riksinstitutioner som verkar på lokal och regional nivå, t.ex. Rikskonserter, Riksteatern och Riksutställningar är viktiga aktörer.

För Mångkulturåret 2006 är det därför av grundläggande betydelse att fördjupa samarbetet med aktörer på lokal och regional nivå och på olika sätt stödja och vägleda dem i deras arbete med mångkultur och kulturell mångfald.

3.2 Viktiga frågor och perspektiv att fokusera på under Mångkulturåret 2006

Under Mångkulturåret 2006 kommer vi (Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006) att arbeta för att bidra till att följande frågeställningar och perspektiv diskuteras, problematiseras och uppmärksammas av det svenska kulturlivets olika aktörer:

- *Mångfald i organisationen och bland de anställda* – hur ser sammansättningen ut bland de anställda, i styrelsen samt i arbets- och referensgrupper utifrån aspekter som t.ex. kön, ålder, etnisk och kulturell bakgrund, utbildningsbakgrund, geografisk bakgrund samt när det gäller olika erfarenheter, kompetenser, kunskaper, perspektiv, idéer, synsätt, värderingar, åsikter och vem och vad man identifierar sig med? Speglar myndigheter, institutioner och andra aktörer i kulturlivet det svenska samhällets mångfald utifrån bl.a. ovanstående aspekter och vad behöver i så fall göras för att påskynda denna utveckling? Är kvotering en metod att använda sig av eller är risken att de som kvoteras in istället för att bli anställda för sin kompetens och sina kunskaper blir anställda som "alibin" eller representanter för "sin kultur"?
- *Mångfald i produktionen och i det innehållsmässiga* – vad väljer man som kulturinstitution i allmänhet att producera och varför? Varifrån hämtar man inspiration och idéer till aktiviteter och verksamheter? Hur gör man specifikt för att spegla den etniska och kulturella mångfalden i samhället i det man producerar, visar, spelar, samlar in och dokumenterar?
- *Mångfald bland publik och besökare* – vad gör kulturinstitutionerna för att få fler människor med bl.a. olika etnisk, kulturell

och social bakgrund att ta del av den offentligt finansierade kulturverksamhet som erbjuds? Hur får kulturinstitutionerna publiken och besökarna att känna delaktighet och samhörighet med det som produceras och få dem att bli berörda av det? Vilka kanaler och nätverk använder kulturinstitutionerna för att informera allmänheten om och marknadsföra det de producerar, visar, spelar, samlar in och dokumenterar?

Andra frågeställningar som har relevans för uppdraget och som kommittén vill ta initiativ till och tillsammans med kulturlivets olika aktörer diskutera under Mångkulturåret 2006 är följande:

- På vilket sätt beaktas det mångkulturella samhällets utveckling i samband med insamling av föremål, dokumentation av det materiella och immateriella kulturarvet samt i samband med initiativ och stöd till t.ex. olika dokumentations- och forskningsprojekt?
- En breddad syn på vad som ingår i och kännetecknar det svenska kulturarvet.
- En diskussion kring kultur och kulturpolitik utifrån en lokal, regional, nationell och internationell kontext. På vilket sätt kan de lokala och regionala kulturaktörernas arbete med mångkultur och kulturell mångfald stärkas?
- En debatt kring anslagsfördelning, bidragsgivning och finansiering av lokala, regionala och nationella kulturverksamheter utifrån bl.a. en mångkulturell kontext.
- En diskussion om på vilket sätt målen och formerna för återrapporteringen för offentligt finansierade kulturverksamheter kan utvecklas för att effektivisera styrning, genomförande och uppföljning av kulturmyndigheternas och institutionernas arbete med mångfaldsfrågor.
- En breddad syn på den bild av Sverige och svensk kultur som förmedlas utomlands. Vad ingår i den så kallade "Sverigebilden" och vem har tolkningsföreträde? Hur kan man skapa en mer nyanserad och verklighetsanpassad "Sverigebild"?
- En diskussion om strukturer, tillsättningar av styrelser och arbets- och referensgrupper utifrån bl.a. etniska och kulturella perspektiv.
- Vad är kvalitet och vem avgör det? Kan kvalitetsbegreppet fungera som ett hinder för främjandet av etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet?

- På vilket sätt kan man stärka de fem nationella minoriteternas ställning i Sverige (samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar) och minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli (tornedalsfinska), romani chib och jiddisch?
- På vilket sätt kan satsningar på forskning och utbildning om mångkultur, kulturell mångfald och interkulturellt samarbete utvecklas?
- På vilket sätt kan det nordiska samarbetet kring mångkultur- och mångfaldsfrågor stärkas, utvecklas och fördjupas?

3.3 Mångfald inom organisation och ledarskap

Undersökningar visar att de offentligt finansierade kulturinstitutionerna idag inte avspeglar den svenska befolkningens sammansättning utifrån t.ex. aspekterna etnisk och kulturell bakgrund. Få av de anställda har utländsk bakgrund medan ännu färre har utomeuropeisk bakgrund samtidigt som ytterst få av kulturinstitutionernas chefer är födda utomlands eller är födda i Sverige av två invandrade föräldrar. I den mån personer med utländsk bakgrund är anställda på myndigheter och institutioner är det vanligast att de återfinns längst ned i organisationen. De vanligaste befattningarna är t.ex. som butiks- och kafépersonal, lokalvårdare, receptionister och tekniker.

I bilaga 3 till regeringsbeslutet om Uppdrag och inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006 (2005-05-04, nr 1:9) betonar regeringen att ”andelen konstnärliga upphovsmän, utövare och kulturadministratörer med utomsvensk eller minoritetsbakgrund skall öka permanent och utgöra en större andel av de yrkesmässigt verksamma inom hela det offentligfinansierade kulturlivet”.

Ett av målen för Mångkulturåret 2006 är att arbeta för att andelen yrkesmässigt verksamma kulturutövare med utländsk bakgrund i det svenska kulturlivet ökar. Detta gäller i synnerhet de offentligt finansierade myndigheterna och institutionerna inom kulturområdet. Dessa har ett särskilt ansvar att spegla den svenska befolkningens sammansättning utifrån aspekter som t.ex. kön, ålder, etnisk och kulturell bakgrund samt utbildningsbakgrund. Frågor att diskutera, problematisera och uppmärksamma under Mångkulturåret 2006 när det gäller mångfald inom organisation och ledarskap är bl.a. följande:

- *Mål och återrapporteringskrav i regleringsbrev*
På vilket sätt behöver målen och återrapporteringskraven i myndigheternas och institutionernas regleringsbrev förändras för att bättre än idag främja den etniska och kulturella mångfalden såväl internt på myndigheten eller institutionen som externt i t.ex. valet av produktioner, i det utåtriktade arbetet med publik och besökare samt i insamling, dokumentation och stöd till forskning?
- *Mångfaldsplaner*
Hur har myndigheter och institutioner inom kulturområdet utformat sina mångfaldsplaner och vilken funktion fyller de i den dagliga verksamheten?
- *Anslags- och bidragsfördelning*
Hur ser anslags- och bidragsfördelningen ut i fråga om stöd till aktiviteter och verksamheter som på något sätt inbegriper aspekter av mångkultur och kulturell mångfald? Är mångkultur och kulturell mångfald prioriterade aspekter att ta hänsyn till vid fördelning av anslag, bidrag och stöd?
- *Nätverksrekrytering*
I vilken utsträckning sker rekrytering av anställda till myndigheter och institutioner genom formella och informella nätverk och kanaler? Vad kan myndigheter och institutioner göra för att bredda rekryteringen och inkludera människor som idag inte ingår i dessa nätverk?
- *Ledarskapets betydelse för ett effektivt mångfaldsarbete*
Vilken betydelse har chefers och verksamhetsansvarigas intresse och engagemang för frågor om mångkultur och kulturell mångfald för den egna myndighetens eller institutionens arbete med dessa frågor?

3.4 Mångfald inom produktion och innehåll

Tyngdpunkten i kulturinstitutionernas produktion ligger oftast på ämnen och teman om etnisk och kulturell mångfald. Därefter prioriteras produktioner som är för en mångfaldig publik. Produktioner som genomförs tillsammans med personer med utländsk bakgrund eller tillhörande nationella minoriteter är inte lika vanligt förekommande och lägst prioritet har representationen av en bred etnisk och kulturell mångfald bland dem som planerar, skapar, leder och genomför produktioner.

I bilaga 3 till regeringsbeslutet om Uppdrag och inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006 (2005-05-04, nr 1:9) betonar regeringen att ”kulturutbudet under 2006 och därefter skall generellt vara mångfacetterat och i större utsträckning än idag aktualisera andra kulturuttryck än det traditionellt svenska eller västerländska”.

Ett av målen för Mångkulturåret 2006 är att arbeta för att kulturutbudet under 2006 och därefter breddas för att inkludera fler och nya kulturuttryck, subkulturer och andra uttryck som idag helt eller delvis saknas i de offentligt finansierade kulturinstitutionernas utbud och verksamhet. Ett annat mål är att under Mångkulturåret 2006 intensifiera diskussionen och debatten kring frågor som bl.a. rör amatörism och professionalism, kunskap och kompetens samt konstnärlig kvalitet. Frågor att diskutera, problematisera och uppmärksamma under Mångkulturåret 2006 när det gäller mångfald inom produktion och innehåll är bl.a. följande:

- Vad väljer myndigheter, institutioner och fria aktörer inom kulturområdet att visa i form av t.ex. produktioner, utställningar, uppsättningar, programaktiviteter m.m. och varför?
- Varifrån hämtar myndigheter, institutioner och fria aktörer inom kulturområdet inspiration, uppslag och idéer till kommande aktiviteter och verksamheter?
- Vad gör myndigheter, institutioner och fria aktörer inom kulturområdet för att bättre än idag spegla den etniska och kulturella mångfalden i det man väljer att visa, spela, producera eller dokumentera?

3.5 Mångfald inom publikt- och utåtriktat arbete

I tidigare genomförda undersökningar om kulturinstitutionernas mångfaldsarbete framkommer en bild av att etnisk och kulturell mångfald i det utåtriktade arbetet ofta är synonymt med skola och utbildning, dvs. att många kulturinstitutioner i sitt publik- och målgruppsarbete samarbetar med barn och ungdomar, ofta i storstädernas förortsområden samt med elever och lärare från sfi-undervisningen (svenska för invandrare). Däremot är det inte lika vanligt att kulturinstitutionerna samarbetar med välutbildade, yrkesverksamma och språkkunniga personer med utländsk bakgrund som inte är föremål för några arbetsmarknads- eller ut-

bildningsåtgärder och som lever och verkar på andra platser än i storstädernas förortsområden.

I bilaga 3 till regeringsbeslutet om Uppdrag och inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006 (2005-05-04, nr 1:9) betonar regeringen att ”kulturutbudet skall under 2006 och därefter generellt nå en bredare publik än idag, inkluderande en ökad andel av befolkningen med utländsk bakgrund”.

Ett av målen för Mångkulturåret 2006 är att arbeta för att få fler och nya målgrupper och enskilda individer att ta del av myndigheternas, institutionernas och de fria aktörernas aktiviteter och verksamheter. Frågor att diskutera, problematisera och uppmärksamma under Mångkulturåret 2006 när det gäller mångfald inom publikt- och utåtriktat arbete är bl.a. följande:

- På vilket sätt arbetar myndigheter, institutioner och fria aktörer inom kulturområdet för att få fler människor med bl.a. olika etnisk, kulturell och social bakgrund att ta del av de aktiviteter och verksamheter som produceras?
- Vilka kanaler och nätverk använder myndigheter, institutioner och fria aktörer inom kulturområdet för att nå ut med information och marknadsföring om det man har valt att producera, visa, spela eller dokumentera?
- På vilket sätt kan man få fler etniska svenskar att ta del av olika länders kulturer, traditioner och kulturella uttryck?
- På vilket sätt kan man få fler personer med utländsk bakgrund att ta del av traditionellt svensk kultur, traditioner och kulturella uttryck?

3.6 Mångfald inom insamling, dokumentation och arkivering

Att samla in, dokumentera och arkivera ett samhälles olika berättelser, historier och föremål är en viktig uppgift inte minst när det gäller att förmedla en bild av hur dagens samhälle ser ut till framtida generationer. Dessa berättelser, historier och föremål är en del av det vi kallar för det svenska kulturarvet. Men vad väljer vi idag att inkludera i det svenska kulturarvet och vilken bild av Sverige och svensk kultur väljer vi att förmedla till kommande generationer? På vilket sätt dokumenteras Sveriges förändring i riktning mot ett mer mångkulturellt samhälle? Vems berättelser och historier samlas in, dokumenteras och arkiveras som samtidsdokument

över Sveriges förändring och utveckling? Dessa och andra frågor är viktiga bl.a. för förståelsen av ett mångkulturellt samhälles framväxt och utveckling och är även viktiga att i olika sammanhang och på olika sätt diskutera, problematisera och uppmärksamma under Mångkulturåret 2006. Museernas roll och ansvar är i det här avseendet av särskilt stor betydelse. Det samarbete som redan idag pågår kring dessa frågor inom bl.a. Samdok, som är de svenska kulturhistoriska museernas samarbetsorganisation för samtidsinriktad insamling, dokumentation och forskning, behöver fördjupas ytterligare och följas av fler och andra samarbeten mellan olika aktörer inom det svenska kulturlivet.

3.7 Utveckling och förändring av kulturlivet

Mångkulturåret 2006 är en del i en *långsiktig förändringsprocess* för att permanent införliva det mångkulturella perspektivet i alla delar av det svenska kulturlivet och i alla delar av varje statligt finansierad kulturinstitutionens ordinarie verksamhet. För att åstadkomma en sådan utveckling krävs det en medveten och långsiktig förändringsprocess i vilken kulturlivets samtliga aktörer måste delta. I ett land som Sverige, där nästan var fjärde invånare antingen själv är född utomlands eller har minst en förälder som är det,¹ ställs kulturlivet inför helt nya utmaningar när det gäller att spegla den svenska befolkningens sammansättning, inte enbart baserat på etniskt eller kulturellt ursprung, utan även när det gäller den mångfald av olika erfarenheter, kunskaper, historier och perspektiv som är en del av alla Sveriges invånares vardag. Faktorer som globalisering, internationell migration och transnationella gemenskaper innebär att det svenska kulturlivet redan idag spelar på en internationell scen där vi med våra nio miljoner invånare utgör en liten del av världens samlade erfarenheter och kunskaper.

Att utlysa ett Mångkulturår innebär inte att man automatiskt startar från noll. Syftet med Mångkulturåret 2006 är att uppmärksamma och lyfta upp det mångkulturella arbete som i decennier har pågått i Sverige men som behöver utvecklas, fördjupas och stärkas ytterligare samt komma fler av Sveriges invånare till del. Många av det fria kulturlivets olika aktörer, som i många år aktivt har arbetat

---

¹ Enligt SCB:s befolkningsstatistik för 2002 är 11,8% av Sveriges invånare födda utomlands medan 9,6% är födda i Sverige av minst en utrikesfödd förälder. Totalt är 21,4% av Sveriges invånare födda utomlands eller har minst en utrikesfödd förälder.

med och införlivat ett mångkulturellt förhållningssätt och perspektiv i sina respektive verksamheter, kan genom sina erfarenheter och kunskaper vägleda och inspirera de myndigheter, institutioner, organisationer, föreningar och andra aktörer som nyligen har påbörjat sitt utvecklings- och förändringsarbete inom detta område.

3.7.1 "Skruva upp volymen och göra skillnad"

Mångkulturåret 2006 vill bidra till att "skruva upp volymen och göra skillnad" genom att belysa och uppmärksamma det arbete som idag pågår med att inkludera det mångkulturella perspektivet i kulturlivets olika verksamheter, men också genom att ställa klara och tydliga krav på att även de offentligt finansierade verksamheter och aktörer som idag inte avspeglar samhällets mångfald, under Mångkulturåret 2006 och därefter börjar göra det. Det mångkulturella samhället är en realitet som vi alla måste förhålla oss till. Det handlar inte längre om att välja om vi ska ha ett mångkulturellt samhälle eller inte. Frågan är istället hur vi ska göra för att samhällets mångfald ska finnas representerad på våra kulturinstitutioner. I det arbetet har vi alla ett stort ansvar. Ett ansvar inte bara för dagens generation av kulturkonsumenter och skattebetalare utan framför allt för morgondagens medborgare i en allt mer globaliserad värld där interkulturell kompetens och mångkulturella erfarenheter kommer att vara nödvändiga för en fortsatt utveckling av det svenska samhället.

4 Kommitténs arbete inför och under Mångkulturåret 2006

4.1 Organisation

Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 (Ku 2004:09) är en statlig kommitté som är tillsatt för att tillsammans med kulturlivets olika aktörer förbereda och utarbeta ett program för Mångkulturåret 2006. Kommittén ska även i ett slutbetänkande som ska överlämnas senast den 1 juli 2007 lämna förslag till hur arbetet med mångkultur och kulturell mångfald i kulturlivet ska stärkas. Organisatoriskt hör kommittén till Utbildnings- och kulturdepartementet. Kommittén består av en ordförande, som även är regeringens nationella samordnare för Mångkulturåret 2006, samt ett sekretariat med två sekreterare. Till kommittén hör även en expertgrupp med sju ledamöter (se bilaga 6) som förutom att representera kulturlivets olika aktörer även består av tjänstemän från Utbildnings- och kulturdepartementet, Justitiedepartementet och Socialdepartementet. Expertgruppen, som endast har en rådgivande funktion, fungerar som ett stöd för kommitténs arbete.

4.2 Uppdrag och arbetsuppgifter

Regeringens nationella samordnare och Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 ska på ett nationellt plan svara för samordning av förberedelser och genomförande av Mångkulturåret 2006. Samordnarens uppdrag är att i samarbete med olika aktörer inom kultursektorn – kulturarbetare, organisationer, institutioner och myndigheter – utarbeta ett program för Mångkulturåret 2006 samt att vara ett stöd för berörda aktörer inför och under Mångkulturåret 2006 (Dir. 2004:169). Ett konkret resultat av detta arbete är bl.a. detta delbetänkande som även innehåller ett omfattande kalendarium över alla de aktiviteter och verksamheter som myndigheter, institutioner, landsting, regioner, länsstyrelser,

kommuner, organisationer, föreningar och andra planerar att genomföra inom ramen för Mångkulturåret 2006.

4.2.1 Samordnarens och kommitténs arbete under 2005

Under 2005 har samordnaren och kommittén bedrivit ett omfattande och aktivt arbete med att hjälpa, stödja och samordna kultursektorns olika aktörer i deras förberedelsearbete inför Mångkulturåret 2006 samt att tillsammans med dem utarbeta ett program för Mångkulturåret 2006. I slutet av maj 2005 skickade kommittén ut en skrivelse till dem som fått i uppdrag eller som inbjudits att medverka i Mångkulturåret 2006 att inkomma med en redovisning av planerade aktiviteter och verksamheter inom ramen för 2006 års satsning. Gensvaret och intresset för att på olika sätt delta inom ramen för Mångkulturåret 2006 från myndigheter, institutioner, kommuner, organisationer, föreningar och andra har varit mycket stort. Kommitténs förhoppning är att gensvaret och intresset för att medverka i 2006 års satsning kommer att öka ytterligare genom detta delbetänkande som förhoppningsvis kan inspirera ännu fler aktörer i och utanför kultursektorn att på olika sätt medverka.

Samordnaren och sekretariatet har vid ett flertal tillfällen under 2005 i olika sammanhang medverkat i presentationer av Mångkulturåret 2006 på lokal, regional och nationell nivå i hela Sverige. Kommittén har under året själv stått som värd för tre större konferenser som tillsammans har samlat närmare 400 personer från myndigheter, institutioner, stiftelser och bolag inom kulturområdet samt från lokala och regionala kulturinstitutioner i hela landet. Den första konferensen, som ägde rum på kulturhuset Subtopia i Alby i Botkyrka utanför Stockholm den 11 augusti 2005, var en inspirationskonferens för personer verksamma på kulturinstitutioner som fått i uppdrag och som inbjudits att medverka i Mångkulturåret 2006 (se efterordet). Den andra konferensen, som ägde rum på Historiska museet i Stockholm den 14 oktober 2005, vände sig i första hand till de myndigheter och institutioner som av regeringen har fått i uppdrag att medverka i Mångkulturåret 2006. Den tredje konferensen, som ägde rum på Erlandergården i Ransäter i Värmland den 18 oktober 2005, samlade lokala och regionala aktörer från hela Värmland.

Samordnaren och sekretariatet har även under 2005 haft kontakt med kulturråden vid de svenska ambassaderna utomlands, kultur-

attachéer stationerade på utländska ambassader i Sverige samt chefer för utländska kulturinstitut i Sverige med syfte att ta del av deras erfarenheter och kunskaper när det gäller det internationella arbetet med mångkultur och kulturell mångfald.

Ett samarbete har även inletts med Utbildnings- och kulturdepartementets övriga verksamma kommittéer (Aktionsgruppen för barnkultur, Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet samt Orkesterutredningen) för att hitta former för ett mer långsiktigt samarbete om frågor som bl.a. berör mångkultur, jämställdhet och barnkultur eftersom dessa perspektiv ofta har starka kopplingar till varandra. Som ett direkt resultat av detta arbete planeras flera seminarier under hösten 2005 samt ett seminarium tillsammans med Svensk Scenkonst i början av januari 2006.

4.2.2 Samordnarens och kommitténs arbete under 2006

Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 kommer under 2006 att fungera som ett stöd i kulturinstitutionernas arbete med mångkultur och kulturell mångfald. Kommittén kommer under 2006 att samla in och dokumentera alla de aktiviteter och verksamheter som kommer att genomföras inom ramen för Mångkulturåret 2006 samt det arbete som lokala, regionala och nationella men även internationella aktörer kommer att bedriva för att inkludera det mångkulturella perspektivet i sina respektive verksamheter. Kommittén planerar även att bilda referensgrupper med syfte att fördjupa frågeställningarna kring ett antal viktiga sakfrågor, bl.a. när det gäller kulturpolitisk forskning med inriktning mot mångkultur och kulturell mångfald i kulturlivet. Kommittén planerar även att under 2006 stå som värd för eller tillsammans med andra aktörer anordna ett antal lokala, regionala, nationella och internationella konferenser och seminarier på temat mångkultur och kulturell mångfald.

Kommittén har för avsikt att under 2006 utarbeta ett metodstöd och en "verktygslåda" för myndigheter, institutioner och andra aktörer att använda sig av i deras arbete med mångkultur och kulturell mångfald.

4.3 Långsiktighet, dialog, samverkan, medvetandegörande och förändring

De fem ledord som ligger till grund för kommitténs arbete är *långsiktighet, dialog, samverkan, medvetandegörande och förändring*. Kommittén vill genom sitt arbete bidra till att myndigheter, institutioner och andra aktörer i sina respektive verksamheter arbetar med mångkultur och kulturell mångfald på ett långsiktigt sätt med dialog och samverkan i fokus. Kommittén har gjort bedömningen att den process som myndigheter, institutioner och andra aktörer just nu befinner sig i när det gäller att uppmärksamma och permanent införliva det mångkulturella perspektivet i alla delar av sina ordinarie verksamheter måste bygga på långsiktighet samtidigt som det även är viktigt att aktörerna kan uppvisa konkreta resultat av sitt genomförda arbete under 2006 och därefter.

Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 ser de regionala mångkulturkonsulenterna som en av sina viktigaste samarbetspartners under Mångkulturåret 2006. Dessa finns idag i åtta län¹ i Sverige och finansieras till hälften med medel från Statens kulturråd och till hälften med medel från de regionala huvudmännen. Mångkulturkonsulenternas uppgift är att fungera som inspiratörer för det lokala och regionala arbetet med mångkultur och kulturell mångfald i de län och regioner där de är verksamma.

En av kommitténs huvuduppgifter är att verka för att långsiktiga och bestående samarbeten mellan olika aktörer i och utanför kulturlivet skapas under Mångkulturåret 2006 och därefter. Kommittén ser som sin uppgift att med utgångspunkt från det rika nätverk av kontakter som kommittén och dess ordförande har etablerat under bl.a. 2005 fungera som en form av "kontaktförmedling" vilken såväl etablerade som mindre etablerade institutioner, föreningar och aktörer kan ta del av för att få kunskaper och inspiration till sitt arbete med mångkultur och kulturell mångfald. Kommittén ser det dessutom som viktigt att under 2006 även arbeta med bl.a. strukturella frågor samt tillsättningar av ledamöter i styrelser och arbets- och referensgrupper.

---

¹ Blekinge, Jämtland, Skåne, Stockholm, Sörmland, Västerbotten, Västmanland och Västra Götaland.

4.4 Information och marknadsföring

4.4.1 Logotypen

Kommittén har under 2005 tagit fram en logotyp för Mångkulturåret 2006 som fritt får användas av myndigheter, institutioner, kommuner, organisationer, föreningar och andra aktörer för aktiviteter och verksamheter som är tänkta att bedrivas inom ramen för Mångkulturåret 2006. Logotypen, som finns i fyra färger, kan fås genom att kontakta kommitténs sekretariat och kommer senare även att finnas tillgänglig för nedladdning på kommitténs hemsida. Tanken med logotypen är att den ska fungera som en samlande symbol för alla de aktiviteter och verksamheter som på olika sätt berör det mångkulturella perspektivet under 2006.

4.4.2 Informationsmaterial och publikationer

Under 2005 har kommittén tagit fram informationsmaterial och publikationer om Mångkulturåret 2006. Ett resultat av detta arbete är broschyren "Mångkulturåret 2006" som har tryckts och distribuerats i 10 000 exemplar över hela Sverige. Broschyren, som finns att beställa från kommitténs sekretariat, ger en kort introduktion till och presentation av Mångkulturåret 2006 samt innehåller korta intervjuer med ett antal företrädare för olika institutioner, fria aktörer och forskare som ger sin syn på året och lyfter fram för dem viktiga frågor som de anser behöver belysas och diskuteras under Mångkulturåret 2006.

4.4.3 Hemsidan

Mångkulturårets hemsida på Internet är tänkt att vara ett redskap för kommunikation med myndigheter, institutioner och andra aktörer samt med massmedia och allmänhet i frågor som handlar om året och dess upplägg samt fungera som ett diskussionsforum för utbyte av tankar, idéer och förslag till hur man kan arbeta med mångkultur och kulturell mångfald i sin verksamhet. Hemsidan kommer också att innehålla en presentation av alla medverkande i Mångkulturåret 2006 och på vilket sätt de kommer att delta under året. På hemsidan kommer det även att finnas ett kalendarium över alla de aktiviteter och verksamheter som kommer att genomföras

runt om i Sverige inom ramen för Mångkulturåret 2006. Hemsidans adress är <http://www.mangkulturaret.se>.

4.4.4 Kalendariet

Det kalendarium som presenteras i detta delbetänkande innehåller redovisningar av planerade aktiviteter och verksamheter inom ramen för Mångkulturåret 2006 från fler än 350 aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå. Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 gick i slutet av maj 2005 ut med en skrivelse (Redovisning av planerade aktiviteter och verksamheter under Mångkulturåret 2006, se bilagorna 3 och 4) till dem som av regeringen fått i uppdrag eller inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006. I skrivelsen preciserades utgångspunkterna för året med en uppmaning om att inkomma med en redovisning av planerade aktiviteter och verksamheter under Mångkulturåret 2006. Gensvaret och intresset för att medverka har varit mycket stort. De inkomna redovisningarna är sorterade efter uppdrag respektive inbjudan och presenteras länsvis.

Kalendariet ger en samlad bild över vad som planeras i de olika länen och regionerna under Mångkulturåret 2006. Det är ett unikt samtidsdokument som innehåller ett stort antal aktiviteter, arrangemang, evenemang, programverksamheter m.m. som under 2006 på olika sätt kommer att beröra det mångkulturella perspektivet runt om i Sverige.

4.4.5 Ekonomiskt stöd

I regeringens beslut om uppdrag och inbjudan till myndigheter och andra att medverka i Mångkulturåret 2006 (Regeringsbeslut 1:9, 2005-05-04, U2005/4445/Kr, U2005/2828/Kr) betonas att varje myndighet och institution själv svarar för de verksamheter och insatser som ska genomföras under Mångkulturåret 2006 samt att all verksamhet ska genomföras inom befintliga anslags- och budgetramar. Eftersom de målsättningar som anges för Mångkulturåret 2006 i de allra flesta fall hör till offentligfinansierade kulturverksamheters grunduppdrag har regeringen gjort bedömningen att inga särskilda extra medel ska tillföras myndigheterna och institutionerna för verksamheter inom ramen för Mångkultur-

året 2006. Det kommer däremot att finnas möjlighet att ansöka om visst ekonomiskt stöd till projekt med en mångkulturell inriktning för framför allt fria aktörer och andra grupper inom kulturlivet. Statens kulturråd har av regeringen fått i uppdrag att administrera de extra resurser som har avsatts för detta ändamål.

I regeringsbeslutet framgår också att myndigheter, institutioner och andra aktörer har möjlighet att söka visst stöd av samordnaren för Mångkulturåret 2006 för vägledning, planering och utveckling av enskilda projekt och till möjliga samarbeten. Samarbeten som kan ge bestående, långsiktigt goda effekter ska särskilt främjas. Detta innebär i första hand hjälp med förslag till metodstöd och nätverksbyggande för såväl myndigheter och institutioner som för fria aktörer, organisationer och föreningar.

5 Teoretiska utgångspunkter

5.1 Begreppsdefinitioner

Kultur, mångkultur och kulturell mångfald är komplexa begrepp med olika innebörder. Inom kultursektorn används i första hand tre olika kulturbegrepp; det *estetiska*, det *antropologiska* och kultur som *bildning/odling*. Med ett estetiskt kulturbegrepp avses konstnärlig verksamhet i betydelsen olika konstnärliga uttryck, dvs. konstområden som t.ex. teater, dans, musik och film. Det antropologiska kulturbegreppet avser en grupp människors normer, värderingar, seder, uttryck och sätt att tolka, något som de ofta förvärvar genom att vara medlemmar i och känna tillhörighet med ett samhälle. Med kultur som bildning och/eller odling avses föreställningen om att människor besitter en ”äkta och ursprunglig” kultur som ofta är förknippad med deras etniska bakgrund eller tillhörighet (jfr Sawyer 2005, Kamara 2005).

I begreppet kultur ligger en rad olika betydelser och sammanhang som ofta har en historisk kontext och som kan användas för att såväl förena och skapa ett mellanmänniskt sammanhang som att särskilja, klassificera och hierarkisera (Brylla 2003). Exempel på detta är bl.a. det prefix som ofta sätts framför begreppet kultur – finkultur, populärkultur, mångkultur, invandrarkultur, förortskultur och världskultur. Dessa särskiljande och hierarkiserande egenskaper som tillförs kulturbegreppet förekommer såväl i de estetiska och antropologiska kulturbegreppen som i kultur som bildning och odling.

Kultur kan också ses och tolkas som en blandning och sammansmältning av olika idéer, perspektiv, normer, traditioner, kunskaper och uttryck – *kreolisering* (Hannerz 1992, Pripp, Plisch & Printz-Werner 2004). Detta sätt att se på och förhålla sig till kultur är inte lika vanligt förekommande i kultursektorn men tar sin utgångspunkt från att idéer och uttryck förmedlas och sprids på en global arena där faktorer som globalisering, migration, media, marknaden

och kontakter och utbyten över gränserna skapar och omskapar kulturella uttryck utifrån en lokal, regional, nationell och internationell kontext.

Begreppet *kulturell mångfald* har allt mer kommit att förknippas med etnisk mångfald och en mångfald av kulturer i antropologisk mening. Ursprungligen bygger begreppet på en liberal tanketradition avseende en artrikedom av bl.a. idéer, perspektiv, åsikter och stilar, vilka enligt ett liberalt synsätt främjar individens möjligheter och valfrihet. I 1970-talets kulturpolitiska ambitioner var denna breda innebörd central och den är fortfarande vanligt förekommande i såväl nationella som internationella sammanhang. Kulturell mångfald kan också definieras utifrån sin estetiska innebörd, dvs. som olika separat åtskilda kulturella uttryck, t.ex. teater, dans, musik och film. I denna definition saknas ofta ett etniskt eller socialt perspektiv i så motto att man kan välja att se ett kulturellt uttryck eller en konstform som frikopplad från dess utövers etniska eller sociala bakgrunder. Mångtydigheten av begreppet kulturell mångfald kan innebära att tolkningen av begreppet görs alltför snäv med innebörden att man endast ser kulturell mångfald som klart åtskiljbara kulturer som inte influerar eller samverkar med varandra. Begreppets komplexitet pekar snarare på en djupare innebörd av den kulturella mångfalden som påverkas av den antropologiska men som ofta uttrycks genom den estetiska hållningen och tolkningen av begreppet.

Begreppet *social mångfald* betecknar samhällets breda sociala kategorier så som kön, ålder, etnicitet/ursprung, utbildningsbakgrund, funktionshinder och sexuell orientering. Etnisk mångfald kan alltså ses som en social kategori som inte nödvändigtvis behöver göra anspråk på att definiera majoritets- och minoritetsmedlemmars egenskaper eller kulturer.

Begreppen *mångkultur* och *mångkulturell* relaterar till ett sätt att beskriva och förstå samhället som en enhet bestående av etniska och kulturella grupper. Mångkulturell kan användas både som ett deskriptivt och som ett normativt begrepp (Westin 1999). Deskriptivt i förståelsen av att beskriva samhället som mångkulturellt och normativt i förståelsen av ett politiskt eller filosofiskt samhällsideal med krav på mångkulturell jämlikhet och rättvisa. Fördelen med en deskriptiv innebörd av begreppet mångkultur är att man då syftar på ett pluralistiskt samhälle till skillnad från att antingen framhäva en svensk enhetskultur eller fokusera immigranter och invandrade som en särskild grupp med särskilda

problem (Borevi 2002, SOU 1996:56). Det finns dock en del problem förknippade med mångkulturbegreppet. För det första förutsätter ett mångkulturellt samhälle att man utgår från en enhet av "avgränsade och åtskiljbara objekt" vilka måste vara så pass lika att de kan jämföras med varandra. Samtidigt som de bör vara likvärdiga till formen förväntas de vara olika när det gäller det kulturella innehållet. I engelskspråkig litteratur används ofta begreppet *diversity* som dock skiljer sig ifrån begrepp som mångkultur genom att det inte avser många olika kulturer utan istället syftar på en blandning i sig (Lundberg, Malm & Ronström 2000:31). För det andra kan man använda mångkulturbegreppet för att fokusera på grupperas kulturer vilket därmed även fokuserar enskilda individer som kulturbärare. Denna syn stöder ett traditionellt antropologiskt kulturbegrepp som snarare betonar skillnader än likheter mellan människor. Ett tredje problem som är förknippat med mångkulturbegreppet är att det i första hand har använts i samband med så kallade "invandrarfrågor" och inte för att beskriva samhället i stort eller för att inkludera majoritetsbefolkningen. Innebörden av användningen av "det mångkulturella samhället" har främst kommit att gälla beskrivningar och förståelse av de immigranter och immigrantättlingar som kategoriseras som "invandrare", dvs. i första hand människor med ursprung utanför Västvärlden. Mångkulturbegreppet, i en beskrivande tappning, har därmed fungerat såväl värderande som i vissa fall stigmatiserande. Detta gäller inte minst inom kultursektorn där det är vanligt förekommande att man förknippar mångkultur med minoritetsbefolkningen, dvs. med i första hand immigranter och immigrantättlingar (Pripp, Plisch & Printz-Werner 2004). En fjärde svårighet med att beskriva ett mångkulturellt samhälle är att grupper ofta överlappar varandra samtidigt som många människor rör sig över nationella och subnationella gränser och lever i transnationella och diasporiska gemenskaper.

Mångkulturalism är ett begrepp som står för ett ideologiskt och politiskt samhällsideal med krav på jämlikhet och rättvisa för alla människor, oavsett ursprung, och krav på grupperas rättigheter till sina rötter (Westin 1999, Lundberg, Malm & Ronström 2000). Mångkulturalismen växte fram som ett alternativ till den liberala välfärdsstatens integrationspolitik och inställningen att det räcker att garantera alla människor lika rättigheter (Borevi 2002:14). Kritikerna menar att det inte räcker med att medborgarna garanteras lika rättigheter eftersom minoriteter i praktiken inte bemöts

som fullvärdiga och blir exkluderade såväl socialt, ekonomiskt som på grund av sina kulturella olikheter (Borevi 2002:29, Kymlicka & Norman 1994, Kymlicka 1999, Taylor 1994). Kritikerna menar vidare att staten inte intar en neutral hållning i förhållande till medborgarnas ursprung och att de som har annan etnisk och kulturell bakgrund än majoritetsbefolkningen därför bör kompenseras för ojämlikheter som innebär att minoriteter underordnas socioekonomiskt och kulturellt (Borevi 2002). Förespråkarna för mångkulturalismen hävdar därmed att det krävs särskilda åtgärder för att åstadkomma jämlikhet. De menar dock att det kan finnas skäl att skilja på ”yttre åtgärder” – för att säkra gruppernas skydd, lika rättigheter, särintressen och representation samt ”interna restriktioner” (Kymlicka 1999) vilket betyder att de rättigheter som stöds inte får innebära en förstärkning av interna restriktioner som hindrar individuell autonomi och som skapar orättvisor och ojämlikhet inom gruppen, t.ex. för kvinnor.

Är Sverige mångkulturellt? I internationella sammanhang kännetecknas Sverige av en mångkulturell politik. Det satsas resurser på bl.a. storstadsarbete, arbetsmarknadsåtgärder, språkutveckling och föreningsverksamhet. Lagar och regler ses över och kraven på ett aktivt mångfaldsarbete framförs. Dock är Sverige inte mångkulturellt i begreppets normativa mening. Många immigrantgrupper är socialt och ekonomiskt marginaliserade och underordnade även när de har vistats länge i landet, har höga utbildningar och behärskar det inhemska språket (Integrationsverket 2003, 2004). Den dominerande integrationsmodellen i Sverige är inte entydigt mångkulturell, varken i begreppets deskriptiva eller normativa mening. De åtgärder som satsas på integration är framförallt minoritetsinriktade och innefattar inte majoritetsbefolkningen som en del av det mångkulturella samhället och som delaktig i segregationen (Hosseini-Kaladjahi 1998, 2002). Detta betyder att man i Sverige i första hand satsar på att förändra minoriteternas egenskaper för att bryta segregationen.

Att denna typ av minoritetsinriktning även återfinns inom kultursektorn bekräftas av rapporten *Tid för mångfald* som bygger på en undersökning om etnisk och kulturell mångfald inom det statligt finansierade kulturlivet (Pripp, Plisch & Printz-Werner 2004). Kultursektorn är enligt undersökningen varken mångkulturell i begreppets deskriptiva eller normativa mening. Det mångkulturella perspektivet innefattar sällan majoriteten som en naturlig del. Mångfalden förknippas ofta med immigranter utanför Västvärlden,

med människor boende i förorter och som är i behov av lärande, integrationsgynnande aktiviteter, medvetandegörande och som bär på vissa egenskaper. Undersökningen pekar också på att en ökad etnisk och kulturell mångfald i kulturlivet ofta associeras med sänkt kvalitet och amatörism. Detta var exempelvis märkbart inom museisektorn där immigranternas medverkan inte i första hand handlade om professionella producenter och medarbetare utan istället om samarbeten med skola, sfi, föreningar och integrationsprojekt.

Något annat som framkom tydligt i samband med undersökningen var att många myndigheter och institutioner inom kultursektorn var engagerade internationellt samtidigt som de i samband med detta arbete sällan eller aldrig involverade mångfalden på hemmaplan (Pripp, Plisch & Printz-Werner 2004). Detta bekräftades ytterligare vid en genomgång av myndigheternas och institutionernas verksamhetsberättelser och årsredovisningar där det var vanligt att man utförligt beskrev de internationella utbytena och samarbetena och tog upp de som exempel på genomförda mångfaldssatsningar och engagemang inom ramen för det nationella mångfaldsarbetet.

5.2 Olika aspekter av mångfald

Kulturinstitutionernas arbete med att öka den etniska och kulturella mångfalden kan motiveras utifrån en rad olika aspekter och synsätt. Utifrån en *rättvisaspekt* ska människor ur alla samhällskategorier ges lika möjligheter att utveckla och uttrycka sina kunskaper och färdigheter. En kompletterande aspekt är *nyttoaspekten* (på engelska "managing diversity") som betonar hur mångfald är till nytta för och skapar ökad effektivitet i organisationerna. En sådan effektivitet innebär att en personal med olika bakgrunder och erfarenheter medför en ökad förmåga att flexibelt kunna verka i sammanhang med olika sociala, ekonomiska och kulturella förutsättningar såväl nationellt som internationellt. Eftersom kulturinstitutionernas verksamhetsområden inbegriper olika sociala och kulturella sammanhang kan såväl nytto- som rättviseperspektivet användas som utgångspunkter att utgå ifrån i institutionernas mångfaldsarbete. Ett ytterligare förhållningssätt bygger på att olika befolkningskategorier bör finnas representerade i viktiga samhällsorganiserade organisationer och institutioner. Inom denna representations-

diskussion ryms det i sin tur en mängd olika förhållningssätt där det för kultursektorn i första hand kan vara angeläget att framhålla den så kallade *perspektiv- eller horisontaspekten* (Young 2000). Utgångspunkten för detta synsätt är att individer som tillhör en och samma marginaliserade befolkningskategori har olika åsikter. Människor röstar t.ex. på olika politiska partier och har motstridiga intressen. Det som däremot förenar dessa personer är det perspektiv som utgår ifrån ett gemensamt sätt att se på den sociala verkligheten utifrån deras positioner i samhället. Detta perspektiv kan därmed ses som relationellt. Olika perspektiv kompletterar varandra och kombinationen bidrar till att ge en mer fullständig bild av hur den sociala verkligheten ser ut än vad vart och ett av de enskilda perspektiven kan göra. Enligt detta synsätt finns det ingen objektiv sanning som man ska sträva efter. Däremot finns det en samling av horisonter som kastar ljus på verklighetens olika dimensioner. Denna samling av horisonter (på engelska "fusion of horizons") ersätter inte sanningen utan utgör en bild av verkligheten som är rikare än en enskild horisont (Gadamer 1989). Komplexiteten av horisonter kastar också ljus på det dominanta perspektivets hävdande av objektivitet och neutralitet. Kulturinstitutioner kan i första hand ses som kunskapsinstitutioner. Kunskap kan i detta fall definieras i en bredare bemärkelse som även innefattar konsten och litteraturen eftersom dessa erbjuder ett rikt kunskapsinnehåll. Utan mångfald riskerar kulturinstitutionerna att tappa sin intellektuella och emotionella rikedom. Konsten, litteraturen och kulturen framställs ofta i officiella sammanhang som gränslösa och som fora för kritiska perspektiv på olika sorters etablissemang och vill därför sällan låta sig begränsas av bestämda ramar och perspektiv. Historiskt sett har konst, litteratur och kultur som på olika sätt har begränsats ofta karaktäriserats av innehållsfattigdom, brist på kreativitet och en oförmåga till kritisk självreflektion. En ökad mångfald inom konsten, litteraturen och kulturen kan därför bidra till att vitalisera och utveckla kulturlivet och öka medvetenheten om olika perspektivs och synsätts betydelse för en samhällsutveckling som går i riktning mot en ökad etnisk och kulturell mångfald.

6 Organisation, styrning och uppföljning

6.1 Regleringsbrev och förordningar

Till Utbildnings- och kulturdepartementets ansvarsområde hör ett antal statliga myndigheter inom kulturområdet. Regeringen beslutar om förutsättningarna för varje enskild myndighets verksamhet, vilket utöver generella regelverk om ekonomisk styrning och myndigheters befogenheter och skyldigheter, även innefattar de årliga så kallade regleringsbreven samt förordningar till myndigheterna. I regleringsbreven finns beskrivet vilka mål den enskilda myndigheten ska uppfylla med sin verksamhet, vilka ekonomiska anslag den har till sitt förfogande samt på vilket sätt pengarna ska fördelas mellan myndighetens olika verksamheter. En förordning är en uppsättning generella administrativa bestämmelser om hur myndigheterna ska utföra sitt arbete.

6.2 Mål, återrapporteringskrav och uppdrag

I myndigheternas årliga regleringsbrev finns mål, återrapporteringskrav och uppdrag som berör den enskilda myndighetens olika ansvarsområden. För myndigheter inom Utbildnings- och kulturdepartementets ansvarsområde finns förutom de sju nationella kulturpolitiska målen fastställda av riksdagen, av vilka tre på något sätt kan sägas beröra det mångkulturella perspektivet, även andra mål och återrapporteringskrav formulerade. Under rubriken *Organisationsstyrning* finns i regleringsbrevet målet ”att främja en samhällsutveckling som kännetecknas av jämställdhet mellan kvinnor och män, respekt och tolerans och där etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald tillvaratas som en positiv kraft samt att bidra till minskad diskriminering, främlingsfientlighet och rasism”. Vissa myndigheter ska även ”särskilt beakta kulturarvets betydelse för en demokratisk samhällsutveckling”. Myndigheterna ska i samband

med detta mål ”redovisa åtgärder som vidtagits i myndighetens interna och externa verksamhet för att uppnå målet”. Ett annat mål under samma rubrik är att myndigheterna ska ”verka för en långsiktig och god personalförsörjning med för verksamheten ändamålsenlig kompetens”. I samband med detta mål ska myndigheterna bl.a. redovisa ”insatser för att främja etnisk och kulturell mångfald”.

Myndigheterna kan även få i uppdrag att särskilt redovisa vissa delar av sina verksamheter. I kulturmyndigheternas regleringsbrev för 2005 finns t.ex. uppdraget att ”i samverkan med samordnaren för Mångkulturåret 2006 (Dir. 2004:169), förbereda aktiviteter inför Mångkulturåret 2006”.

6.3 Uppföljning

Regeringen följer i samband med att myndigheterna lämnar in sina årsredovisningar och verksamhetsberättelser samt vid andra tillfällen under året upp myndigheternas måluppfyllelse, återrapporeringar och uppdrag.

Kommittén för samordning av Mångkulturåret har för avsikt att under 2006 närmare undersöka regleringsbrevens utformning, mål, återrapporeringskrav och uppdrag i de fall som berör det mångkulturella perspektivet. Är de mål, återrapporeringskrav och uppdrag som idag finns i myndigheternas och institutionernas regleringsbrev relevanta för deras uppdrag att arbeta för och spegla det mångkulturella samhällets skiftande uttryckssätt? På vilket sätt kan de preciseras och konkretiseras ytterligare för att bättre överensstämma med den svenska befolkningens sammansättning och de krav som en globaliserad värld ställer på det svenska kulturlivet?

7 Utbildning

7.1 Universitet och högskolor

Universiteten och högskolorna i Sverige spelar en mycket viktig roll när det gäller arbetet med att öka den etniska och kulturella mångfalden i kulturlivet. De konstnärliga högskolorna utbildar en majoritet av dem som senare får anställning på kulturinstitutioner runt om i Sverige. Hur representationen på utbildningarna och bland studenter och lärare ser ut idag får därmed en stor betydelse för vilka olika erfarenheter, kunskaper och bakgrunder som kommer att finnas representerade på kulturinstitutionerna i framtiden. Att arbeta med t.ex. bräddad rekrytering och främjandeåtgärder för att få fler studenter med olika bakgrunder att söka sig till universitetens och högskolornas olika utbildningsprogram är därför viktigt om vi i framtiden vill ha ett kulturliv som avspeglar det svenska samhällets mångfald.

Sveriges samtliga universitet och högskolor har erbjudits möjlighet att medverka i Mångkulturåret 2006. De universitet och högskolor som har konstnärliga utbildningar har fått i uppdrag att medverka medan resterande lärosäten har inbjudits att medverka i Mångkulturåret 2006.¹

7.2 Folkhögskolor

Folkhögskolorna har, genom sitt urval av olika konstnärliga utbildningar och kurser inom bl.a. dans, musik, teater och drama, en viktig uppgift, inte minst när det gäller att på lokal och regional nivå få fler människor med olika bakgrunder och åldrar intresserade av att utbilda sig inom olika konstnärliga yrken. Även om Sveriges folkhögskolor inte har fått någon formell inbjudan att medverka i

---

¹ För information om vilka universitet och högskolor som har fått i uppdrag respektive inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006 se bilaga 2.

Mångkulturåret 2006 är det viktigt att även de med sina olika perspektiv, kunskaper och erfarenheter är med och bidrar till att belysa det mångkulturella samhällets utveckling och arbetet med att öka den etniska och kulturella mångfalden i kulturlivet.

7.3 Kompletterande och konstförberedande utbildningar

Vid sidan av det offentliga skol- och utbildningsväsendet i Sverige finns det även ett stort antal så kallade kompletterande utbildningar varav många är konstförberedande. Dessa utbildningar förbereder eleverna för fortsatta studier inom t.ex. konst, dans, design, hantverk, mode, musik och teater. Eftersom det i vissa fall är en förutsättning att ha gått någon kompletterande eller konstförberedande utbildning för att ha en chans att komma in på någon av universitetens eller högskolornas konstnärliga utbildningar är det av stor betydelse att arbetet med breddad rekrytering och främjandeåtgärder börjar redan på den nivån. Även om de kompletterande utbildningarna inte har fått någon formell inbjudan att medverka i Mångkulturåret 2006 är det viktigt att dessa också är med och bidrar till den pågående förändringsprocessen i kulturlivet.

Efterord

Skapa mötesplatser. Förändra strukturerna. Rekrytera annorlunda. Jobba långsiktigt. Detta är några av de uppmaningar Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006 får då man, under ett dialogseminarium på Subörbfestivalen i Alby, ber de drygt 220 deltagarna att formulera vilka frågor som är viktigast att fokusera under det kommande året.

Vi har placerats runt små bord i den stora loftlokalen på kulturhuset Subtopia. Utanför förbereder man för fullt invigningen av Subörbfestivalen. I indiantipin berättas historier för de yngre. Flera cirkustält håller på att resas. Mona Sahlin förbereder sitt invigningstal i kulisserna. Det bakas pinnbröd och serveras kebab. I träden hela vägen från tunnelbanestationen till festplatsen dinglar färgglada frukter. En fruktsnitslad bana. Svenska lövträd med ananas på tråd.

Det är första gången jag besöker Alby. Det ligger inte så långt från Hornstull, där jag är hemma, men vad skulle jag haft i Alby att göra? Jag känner ingen här. Har aldrig gått i skola här. Röda linjen känns bekant. Jag har ju lyssnat på Latin Kings i årtal. Suttit i bilen på värmländska skogsvägar och sjungit med Dogge om förorten – en djungel av betooong – men i Alby har jag aldrig varit. Då jag kliver av tåget kan jag genast gissa mig till vilka som också ska till konferensen. Ett litet lämmeltåg av morgontrötta människor som, liksom jag, är nya här. Vi tittar på våra små kartor. Spanar efter frukt i träden. Vissa erkänner en smula generat att de aldrig varit här förut. Andra tycks nästan stolta över att de annars aldrig lämnar innerstan.

Kring borden inne på Subtopia verkar folk mer hemma. Vi är vana att gå på konferens. Vi är journalister och teaterchefer, kuratorer och lärare, bibliotekarier och styrelseledamöter. Bord som dessa har vi suttit kring förr. Vissa är också välbekanta med temat för dagens samtal. Har i årtal brottats med mångkulturfrågor,

arrangerat världsmusikkonserter, initierat gästspel, jobbat med integration. Andra är nya på banan. Hyser kanske en önskan om att vara med och förändra, men har inte verktygen, saknar de rätta kontakterna. Många har som jag dubbel kulturell identitet. Det är helt klart en mer blandad publik än vi är vana vid. Bland Nordströms och Nilssons finns på deltagarlistan en hel del namn med z och w. Namn svåra att uttala.

Konferensen är tänkt som en början till dialog. Vi har bordsplaceras och får vid flera tillfällen frågor att diskutera kring borden. Till en början går det en smula stolpigt. Men redan efter första kafferasten tycks tunghäftan ha lossnat, samtalen blir livligare, vi ger personliga exempel, talar om förändring. Och en sak är alldeles säker: Detta med Mångkulturår är inte bara ett politiskt korrekt påhitt, initierat från ovan. Kulturlivet knakar redan i sömmarna. Yvonne Rock, den av regeringen utsedda samordnaren av Mångkulturåret 2006, talar i sin inledning om hur hon anser sig kunna lita på den process som redan finns. Subörbfestivalen som sådan, och den mediala uppmärksamhet den fått, är bara ett exempel på vilket sug som finns, att en massa redan är på gång. Allt talar för att kulturlivet, för att överleva, måste involvera och engagera de ”nya svenskar” som nu utgör en dryg femtedel av den svenska befolkningen. Frågan är varken om eller när, utan hur.

Och därför är vi här. Tillsammans med en rad inbjudna föreläsare och debattörer ska vi skapa ett slags agenda inför det kommande året. Vad behöver göras? Hur ska det göras? Vem ska göra? Och, kanske främst, hur ska det vi gör bli bestående? Hur jobbar vi långsiktigt?

Organisation, repertoar, publik

Yvonne Rock talar inledningsvis om tre områden där stora förändringar måste komma till stånd. Organisation, repertoar och publik. Vem berättar, vad berättas, och för vem berättar man? Dessa tre hänger intimt samman. Mångfald bland beslutsfattarna och utövarna ger upphov till andra historier och lockar därmed en mer blandad publik. Bara så kan vi uppnå de direktiv som formulerats av regeringen inför Mångkulturåret: Att ”på ett bestående sätt öka alla invånares möjligheter att delta i kulturlivet och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner.” Att ”skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt

speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige.”

Statistiken talar sitt tydliga språk. Långt ifrån alla invånare deltar i kulturlivet. Varken som utövare eller publik. Undersökning efter undersökning visar hur illa ställt det är, hur lite kulturutbudet stämmer överens med vår demografiska verklighet, hur etniskt rensat det är på teaterscener och i styrelserum, bland manusförfattare och publik, regissörer och kuratorer. Astrid Assefa, chef på Dalateatern, konstaterar att vi kulturarbetare måste sluta kokettera genom att påstå att ett mångkulturår inte behövs. Mångkulturåret, säger hon, är på liv och död. På liv och död.

Hon är något så ovanligt som en kvinnlig teaterchef med annan kulturell bakgrund än den svenska. Under en paneldebatt om repertoar och kulturellt utbud konstaterar hon att hennes dubbla identitet ger henne ett dubbelt seende som självklart gör att hon väljer annorlunda. På hennes teater arbetar man kontinuerligt med att uppsöka andra historier än de som oftast spelas på svenska scener. Detta trots att man är verksam i Falun, långt från de storstadsförorter som vanligtvis förknippas med mångkultur. Men hon lägger till att det inte räcker att bara berätta andra historier, så länge de som berättar fortfarande ser likadana ut och talar samma slags svenska. En synligt blandad bakgrund, poängterar hon, är nödvändigt för att en blandad publik skall kunna identifiera sig med det som händer på scen. Organisation, repertoar, publik. De går hand i hand.

Zanyar Adami, chefredaktör på tidskriften Gringo, håller med om att en bred repertoar är viktig för att så många som möjligt ska kunna identifiera sig med det som händer på scen. Han är själv uppvuxen i Hässelby, i en kurdisk familj, och upplevde som liten att han inte var välkommen till svenska kulturarrangemang. De angick inte honom, handlade inte om honom, vände sig inte till honom. Kultur var för svenska svenskar. Kultur handlade om svenska svenskar. Det var först när en svensk kompis bjöd med honom till Konserthuset som han på allvar fick en chans att uppleva kultur. Och visst blev han berörd av stråkorkestern. Men det krävdes att någon från ”andra sidan” sträckte ut en hand. En invit. Du är också välkommen här.

Klyftan och avståndet mellan innerstad och förort är, menar Zanyar Adami, ett stort problem som indirekt hämmar kulturlivet. Förorten bär på en massa spännande historier som angår alla svenskar, nya som gamla. De senaste årens våg av musik från

förorten vittnar om att det finns ett stort intresse för dessa historier. Böcker av författare som Alejandro Leiva Wenger, Johannes Anyuru och Jonas Hassen Khemiri säljer till en bred läskrets trots, eller kanske just därför att de utspelar sig i förorten och/eller speglar en annan slags erfarenhet än den vi är vana vid. Dessa historier angår oss, de berör. Och intresset finns.

Om bara fler från förorten fick en chans att delta i kulturlivet skulle det komma att prägla också andra genrer, tror Zanyar Adami. Men för att detta ens ska bli möjligt, konstaterar han, måste vi upprätta en länk mellan förort och innerstad. Unga grabbar från Hässelby måste våga sig in till Konserthuset. Liksom unga tjejer som jag själv måste få större anledning att komma till Alby. Inte bara då det bjuds till konferens. Bara så uppstår verkliga möten. Bara så blir den andre mindre främmande. Här spelar media en viktig roll menar Adami. En tidskrift som Gringo, som läses av Metros ordinarie läsare, oavsett hemvist, gör förorten tillgänglig och kanske en smula mer verklig också för dem som annars känner sig främmande inför den. Avståndet minskar. Och tidskriftens framgångar, liksom de höga försäljningssiffrorna för svensk hip-hop eller tittarstormen som drabbade en film som Jalla Jalla, tyder på att det finns ett sug efter dessa historier. Om de bara får berättas.

Samtidigt är det förstås viktigt att inte ”låsa fast” kulturutövarna i förorten i förutfattade meningar och prefabricerade föreställningar om vilka slags historier de ”bör” berätta. Att inte på förhand utgå från att förortens historier nödvändigtvis är annorlunda och exotiska. Abbas Salehi, kulturproducent och paneldebattör under konferensen, konstaterar att svenskt kulturliv ofta präglas av klyschor och vattentäta skott. Förortskids ska bara göra hip-hop. Punkt. Det finns, hävdar han, dåligt med kunskap om möjligheten att överskrida gränser, att göra det som ingen förväntar sig, och att som utövare ta klivet över på ”andra sidan” – att som kurdisk eller iransk förortsbo spela traditionell svensk teater eller att som ursvensk jämtlänning spela världsmusik med afrikanska eller arabiska rötter. Det är ju egentligen först då ett verkligt möte sker. Först då som ”mångkultur” blir mer än bara retorik.

Publiken

Flera av konferensens deltagare utnämner publiken som den viktigaste parametern för att mäta lyckat mångfaldsarbete. Tittare, läsare och åskådare är de som måste avgöra vad som bör berättas. De är snabbast, de ligger i fronten, kommer ett av borden överens om under dagens första diskussion. Att publiken skulle protestera om en svart snubbe spelade Hamlet är knappast troligt, konstaterar någon. Åskådare har ju i alla tider snällt gått med på att vuxna spelar barn på scen, eller att kvinnor spelar män, i operans byxroller. Det som händer på scen är på låtsas, och det vet publiken. Så länge det som spelas är bra och trovärdigt fungerar denna tysta överenskommelse, och anything goes.

Vid ett annat bord talar man om att en bättre dialog måste uppställas mellan producenter och publik. Bara så kan vi få reda på vad publiken vill ha, vilka erfarenheter och historier de vill se representerade på svenska scener, biografier och museer. En större tillit till publiken alltså. Men är publiken verkligen alltid att lita på? Vet publiken alltid vad den vill ha? Jag som aldrig varit i Alby, inte vet jag mycket om de historier som ryms bakom de parabolklädda fasaderna. Inte vet jag vilka historier som skulle kunna berättas. Därför saknar jag dem inte heller. Det man inte känner till kan man ju knappast sakna.

Men de bakom parabolfasaderna då, de som borde veta vad som faktiskt saknas? De som bär på "annorlunda" historier? Kan vi lita på den publiken, hoppas att den protesterar om den inte känner igen sig i det som spelas? Dessa människor, konstaterar Chris Torch från InterCult under sitt anförande, har redan talat genom sin blotta frånvaro. Zanyar Adamis känsla av att inte vara välkommen, att kulturen inte angick honom som ung Hässelbybo, vittnar om detta. Kulturlivet inkluderar inte dem. Därmed kan de ju knappast heller tycka. De tillfrågas inte.

Astrid Assefa utfärdar dessutom en varning för blind tillit till publiken. Teater, menar hon, måste våga vara experimentell och därmed ges tid att gå "emot" publikens behov och önskemål. Publiken, understryker hon, vet inte alltid vad den vill, och den stryker gärna fördomar medhårs. Kultursektorns ansvar är därför att lotsa publiken snarare än bara ge den vad den "vill ha". Det handlar om att visa publiken sånt som den kanske inte visste fanns. Öppna nya dörrar. Spela också sånt som upprör, som provocerar.

Men om detta, i sin tur, innebär att spela för tomma hus? Om publiken – den publik som redan går på teater – faktiskt inte är intresserad av teater som den inte anser angår den? Hur kan kulturlivet utmana publiken, väcka nyfikenhet och intresse för andra historier och världar, utan att riskera att blint bortse från det människor ber om, utan att alltså motverka sitt eget syfte genom att bli för smal? Utan att rentav, och detta vore förstås en paradox, bli elitistisk i det att den försöker bli bred? Utan att vi, i våra försök att beröra alla, till slut inte berör någon? Och hur skapar vi, å andra sidan, kultur som angår en bredare publik, samtidigt som vi undgår kommersialisering av det statligt finansierade kulturlivet?

Cecilia Svärd, konsult på Temo, undrar under sin föreläsning varför just kulturfären så gott som aldrig använder deras tjänster. Varför teatrar, museer och andra kulturinstitutioner tycks komplett ointresserade av vad deras målgrupp egentligen vill ha. Hur, undrar hon, möter kulturutövarna publikens behov? Och hur undviker man att stänga folk ute om man bortser från deras behov? Hon menar att kulturfären ofta har förlegade föreställningar om vem som är deras målgrupp. Att vi lutar oss mot en förenklad syn på olika demografiska gruppers intressen. Temo använder till exempel aldrig längre variabler som kön och etnicitet. De vet att dessa spelar rätt liten roll i de val vi gör som konsumenter. Att människor med liknande demografiska variabler är långt ifrån lika. Att tala om ”invandrare” och ”svenskar” är alldeles för grovhugget.

Men samtidigt reproducerar Cecilia Svärd bilden av teaterpubliken som en massa medelålders medelklasskvinnor likt ett mantra. Och frågan är om man verkligen kan mäta kulturintresse på samma sätt som man mäter folks rökvanor eller blöjkonsumtion. Kanske är det trots allt viktigt att hålla isär kommersiell försäljning och kulturproduktion. Annars riskerar det statliga kulturlivet att ”tevefieras”. Tittarsiffror blir viktigare än kvalitet. Och detta gynnar knappast mångfald, utan leder lätt till att allt blir mainstream. Likriktning.

Hur tar vi då reda på vad publiken ”vill ha,” samtidigt som vi vågar lita på kulturens förmåga att utmana, att leda folk in på okända stigar? Och, den kanske viktigaste frågan, hur når vi ut till den publik som lyser med sin frånvaro? Hur skapar vi den länk mellan förort och innerstad som Zanyar Adami efterlyser? Hur gör vi så att fler svenskar, oavsett kulturell bakgrund, känner att kultur angår dem, inkluderar dem, välkomnar dem? Detta tycks bli en av utmaningarna under nästkommande år, och de år som följer. Ett

statsunderstött kulturliv måste rikta sig till alla invånare. Vårt svenska kulturliv riktar sig, idag, till långtifrån alla. Där en av anledningarna till att ett Mångkulturår behövs. På liv och död? Om man ser kultur som en mänsklig rättighet. Om man anser att "kultur för alla" är en av förutsättningarna för en fungerande demokrati. Om man tror på kulturens förmåga att förändra, att tillföra mening till livet. Om man tror att själen, inte bara kroppen, kan svältas ihjäl.

Utövarna

Den kanske mest brännande frågan under dagen är den om kulturlivets strukturer. Vem får vara med? Vem får skriva, regissera, filma, rollsätta, ljussätta, producera, agera? Vem sätter repertoaren? Vem fattar besluten? Vem kammar hem bidragen? Vem väljs in i styrelserna? Då deltagarna mot slutet av dagen ombeds skriva vilka frågor som de anser viktigast under Mångkulturåret, hamnar strukturförändringen högt på prioriteringslistan. Drygt hälften av de svarande nämner en förändring av strukturerna, genom någon form av rekrytering. Några uppmanar till kvotering, andra bara till att högre krav ska ställas på kulturinstitutionerna vid den nyanställning eller omorganisering som tycks alltmer oundviklig.

Frågan diskuteras livligt under dagen. En kvinna vid ett av borden konstaterar att det känns fantastiskt att så många med en synligt annan bakgrund än den svenska för en gångs skull samlas på konferens. Att nästan inga arbetsplatser är så här blandade. Här representerar även de som står på scen – paneldebattörer och föreläsare – ett blandat Sverige. En journalist vid samma bord protesterar genast. Det är typiskt, säger han, att det blir mer blandat då just frågor som dessa diskuteras. Fler svensk-svenskar borde visa intresse en dag som denna. De här frågorna får ju inte bara intressera invandrarna. De måste angå oss alla.

Klart är att frågan om representation är känsligast av alla de frågor som diskuteras. Många har personliga erfarenheter av diskriminering. Vissa känner sig positivt särbehandlade men placerade i ett fack. Färgade skådespelare som om och om igen får spela "invandraren" på teater och film. Eller, som skådespelaren och moderatören för dagen Kelly Tainton berättar, placeras i ett solarium för att bli så där riktigt svarta, så att publiken verkligen förstår att han den där på scen spelar afrikan. Frågan om kvotering är

förstås kontroversiell. Men så gott som alla tycks eniga om att en förändring måste ske vad gäller strukturer och organisation. Att kulturutövare och beslutsfattare är en allt för homogen grupp. Och att detta är en av huvudorsakerna till likriktningen inom det som produceras.

Oscar Pripp, forskare på Södertörns högskola som gjort en utredning om etnisk och kulturell mångfald i den statliga kultursektorn, konstaterar att representationen, bland såväl utövare som beslutsfattare, är oerhört sned. Han pekar ut fyra mekanismer som styr vid rekrytering, och som bromsar utvecklingen mot en mer kulturellt blandad kultursfär. Den första är bristande engagemang och kunskaper bland beslutsfattarna, bland dem som rekryterar. Dessa är ju ofta själva svensk-svenska, och saknar de erfarenheter och det seende som krävs för att våga anställa människor med annan bakgrund än de själva. De känner sällan till fördelarna med andra utbildningar än de traditionellt svenska. De vet inte att uppskatta andra slags meriter, annan kompetens. Och framförallt vet de inte var de ska söka, ens om de skulle vilja anställa någon med annan kulturell bakgrund.

Detta leder oss in på mekanism nummer två, nämligen det faktum att 75 procent av alla tjänster inom kultursektorn (siffran är ungefär tio procent lägre inom andra sektorer) tillsätts genom informella nätverk. Samma personer får jobben om och om igen. De med rätt kontakter har större chans, medan de som är nya i Sverige, eller som befinner sig inom alternativa kontaktnät, lätt faller bort. En stor del av konferensens deltagare nämner just alternativt nätverkande, eller snarare en breddning av de redan existerande nätverken, som en av de viktigaste frågorna under det kommande året. Och Yvonne Rock förklarar att hon ser som sin huvudsakliga uppgift att agera kopplerska – att jobba aktivt för att etablera nya nätverk och bredda gamla dito, samt att finna former och platser för nya möten, som den konferens vi befinner oss på.

En tredje mekanism ligger i själva kulturbegreppet som sådant. Det är mångtydigt och flyktigt, och uppfattas ofta som ett slags bärare av mångfald i sig självt, oavsett om utövarna representerar mångfald eller inte. Kulturen blir på så sätt sitt eget alibi. Genom att vara marginell och kanske lite så där lagom politiskt radikal, genom att gå på tvärs mot gängse föreställningar och lagomhet, skapar man en skev självbild och en uppfattning om att det är högt i tak, att alla får vara med. Alla får inte vara med. Det är i själva verket rätt lågt i tak. Det visar Oscar Pripps undersökning med all

önskvärd tydlighet. Det visar snart nog varenda undersökning som görs på temat mångfald i kulturlivet. Det visar behovet av ett Mångkulturår. Behovet av en konferens som denna.

Den fjärde och sista mekanismen beskriver Pripp som ett slags ambivalens. Mångfald associeras lätt med en mängd problemscenarioer och svårigheter, och detta leder till att man gärna skjuter mångfaldsarbetet på framtiden. Man erkänner de problem som finns, man talar vitt och brett om vad som måste göras, hur saker och ting måste förändras. Men man gör inget. Man säger ”i morgon”, ”nästa gång”, ”senare”. Detta tror jag att de flesta känner igen sig i. Mycket snack och liten verkstad. Det är en sak att gå på konferens. En annan att ge upp sin tjänst för att bereda plats åt andra. Om en ska in måste en annan ut. Och ingen vill väl frivilligt ut?

Kvalitet och Kompetens – Vem avgör?

Ett annat problem, skulle man kunna tillägga, är de luddiga kriterier som kännetecknar rekrytering och urval inom kultursektorn. Inom andra sektorer är det lättare att peka på exakt vad som krävs för en viss tjänst. Man blir behörig genom en viss utbildning eller tydligt definierade kunskaper. Måttstocken vid anställning, förklarar Anders Bergstrand, som är jurist hos DO (Diskrimineringsombudsmannen), måste alltid vara att välja ”den bästa.” Men vad innebär egentligen det? Hur avgör vi vilken skådespelare som är bäst? Vilken konstnär som är bäst?

I kultursfären är ju begrepp som kvalitet och kompetens så mycket mer svårdefinierade. Vad kännetecknar till exempel ett bra filmmanus? Utifrån vilka kriterier bör filmkonsulenterna välja vem som ska få statliga miljoner för att förverkliga just sitt projekt? Och hur ska man kontrollera att de gjorde ”rätt” val? Beror det på om filmen får bra recensioner? Om den drar publik? Om den drar en annan publik än den vanliga? En film kan få lysande recensioner men spela för tomma biografier. Eller fullkomligt sågas och bli årets publiksuccé. Den kan slå på landsbygden, medan storstadsborna sviker. Och den kan bli en tittarsuccé utan att fördenskull ses av en etniskt eller kulturellt blandad publik. Hur mäter vi vad som är bra och dåligt? Vem avgör? Vem agerar smakdomare? Vems ord väger tyngst?

Detta, tänker jag, är nog den främsta anledningen till att kulturinstitutionerna är mer etniskt rensade än någon annan arbetsplats –

något som Chris Torch från InterCult konstaterar under sitt anförande. Precis som detta måste vara en av huvudanledningarna till att de är så könssegregerade. Det är svårt att värja sig mot argumentet att just detta manus var "det bästa". Även om jag som kvinna, eller jag som judinna, kanske hade valt annorlunda. "Det bästa" är ju en helt subjektiv värdering. Och den kan därför aldrig vara "fel", lika lite som den i egentlig mening kan vara "riktig". Det blir därför väldigt uppenbart att också kvinnor, liksom turkar, afghaner, romer, samer, ryssar, iranier och chilener – bland många andra – också måste få vara med och välja, värdera, och sälla. Att de som bedömer speglar hela Sverige. Först då får begrepp som kompetens och kvalitet betydelse och mening. Först då är de över huvud taget relevanta som begrepp.

Men hur ska vi uppnå detta? Och, kanske ännu viktigare, hur uppnår vi det utan att diskriminera, om än på omvänd väg? Går det att förändra strukturerna utan att kvotera, utan att införa positiv särbehandling, utan att återigen segregera? Oscar Pripp talar om att tuffare mångfaldsplaner krävs. Att kulturinstitutionerna måste få tydligare mångfaldsmål, samt att det måste ställas högre krav på rapportering. Chris Torch berättar att detta redan sker i länder som England, Holland och Belgien, där tydliga krav har formulerats vad gäller mångfaldsstrategier, och där rapporteringen blir det som avgör om man fortsatt ska få bidrag. Han säger "nej till kvotering" men förespråkar "tydligare krav".

Frågan är bara vad som egentligen är skillnaden. Och frågan är om vi verkligen kan tala i termer av kvotering eller icke-kvotering. Sker inte rekrytering och urval inom kultursfären redan genom ett slags kvotering? De svensk-svenska män som får göra filmer och regissera teater – ges de alltid den möjligheten för att de är så himla kompetenta och begåvade, eller är det inte ganska ofta så att de tycks ha fått chansen för att de är just svensk-svenska män? För att de har rätt kontakter? För att de skriver den slags manus filmkonsulenter och teaterchefer – också de svensk-svenska män – kan identifiera sig med?

Större mångfald bland beslutsfattarna är alltså ett viktigt led om strukturerna – och med dem också utbudet – ska förändras. Men det vore naivt att bara stirra sig blind på chefens kön eller kulturella tillhörighet. Att tro att en omrekrytering mirakulöst löser alla problem. Det finns gott om sexistiska kvinnor och rasistiska invandrare. En kvinnlig filmkonsulent eller en turkisk teaterchef kommer inte per automatik att välja andra slags manus eller anställa

andra medarbetare. Det finns till och med risk att dessa väljer, om möjligt, ännu mer enligt normen, av rädsla att pekats ut eller för att värna sin trovärdighet och status. Ingen ska tro att jag favoriserar kvinnliga manusförfattare bara för att jag själv är kvinna. Jag går minsann också på kvalitet, och kvalitet – det vet alla – kännetecknar den slags manus som alltid har valts ut. Manus skrivna av män. Manus skrivna av svenska svenskar. Manus med manliga protagonister, med snygga blonda kvinnliga biroller, gärna ett äktenskap i kris, lite fylla, en och annan älgjakt. Eller, som Linda Zachrisson, sakkunnig hos kulturminister Leif Pagrotsky, uttrycker det under det samtal som pågår kring hennes bord: Kvalitet är ”som det alltid har varit”. Kvalitet är ett konserverande begrepp.

Klaga eller inspirera?

Jag målar i svart och vitt. Jag vet. Men ibland måste man förenkla för att problemen ska bli synliga. Flera av deltagarna skriver på sina svarsblanketter att det är viktigt att inte bara klaga. Att klagan och kritik bara paralyserar, att vi fastnar. De påminner om att vi måste lyfta fram positiva exempel, visa på projekt och institutioner där det faktiskt fungerar. Och visst har de rätt. Flera av dem som under dagen deltar i paneldebatter och diskussioner är ypperliga exempel på att det fungerar. Åtminstone ibland.

Peter Skogsberg, lärare på Sunnadalskolan i Karlskrona, berättar till exempel om den verksamhet han i flera år bedrivit på den skola där han som svensk-svensk utgör en försvinnande minoritet. Genom ett samarbete med stadens Marinmuseum ges eleverna en chans att arbeta kreativt. De lär sig guida sina egna föräldrar, förbättrar på så sätt sin svenska, lär sig om den egna bygdens historia, tillåts känna att de har något att ge. Och Patrik Liljegren, chef på Södra Teatern, berättar från publikplats om då han initierade Riksteatern JAM, och om hur detta blev startskottet för en rad satsningar, där en både ung och etniskt blandad samling kulturutövare fått chansen att uppträda, producera och regissera de senaste åren. Hur en tung koloss lyckades med det ovanliga att lyfta fram, och möta, individer. Hur teatern kom att bli en slags trampolin för personliga erfarenheter.

Visst måste dessa exempel lyftas fram, inte minst som inspirationskälla. Visst måste vi lära oss av de erfarenheter som redan gjorts, och ta tillvara den kompetens som fått utrymme att växa

och utvecklas inom ramen för dessa projekt. Visst måste vi synliggöra alla de fantastiska projekt som, framförallt det fria kulturlivet, mot alla odds genomfört och fortfarande genomförs. Men samtidigt blir det nästan komiskt då Ingrid Kyrö, ordförande för Svensk Scenkonst, under en paneldebatt kring de kriterier som avgör vem som får stöd och vem som blir utan, gång på gång undviker själva frågan om kvalitetsbedömning och orättvis bidragsgivning genom att plocka fram ”goda exempel”. Dessa exempel är nog så viktiga. Men om vi stirrar oss blinda på dem är det lätt att glömma att en förändring måste komma till stånd. ”Blunda inte för problemen” skriver en av deltagarna i sin uppmaning inför Mångkulturåret. En annan: ”Sluta kartlägga, alla vet att det är åt helvete, agera!”

Det finns givetvis också en massa exempel på projekt med goda intentioner, projekt med syfte att gynna mångfalden, som misslyckas, som av en eller annan anledning går fel. Chris Torch talar självkritiskt om teaterensemblen Chikasta, som under en begränsad tid var verksam på Riksteatern i syfte att på lång sikt förändra strukturerna inom hela organisationen. Det hela blev tyvärr en isolerad försöksverksamhet. Den ordinarie verksamheten förblev mer eller mindre oförändrad. De skådespelare med annan kulturell bakgrund än den svenska som rekryterats försvann i samma ögonblick som ensemblen lades ned. Man lyckades inte ta till vara den interkulturella kompetensen. Också den här typen av projekt måste vi kunna lära av. Vad gjorde man för misstag? Varför lyckades man inte åstadkomma långsiktig förändring? Hur kunde ett projekt som så många såg upp till, som framstod som föregångare, lämna så få bestående avtryck?

Sammanfattningsvis kan man nog ändå konstatera att en himla massa lust och vilja till förändring finns. Det stora deltagarantalet på konferensen vittnar om detta. Och festivalen utanför, kebabstånden, Mona Sahlin i kulisserna, den förväntansfulla publiken – allt detta ger en bild av ett Sverige där Astrid Assefa snart inte behöver beskrivas som ett undantag. Och när jag nu varit i Alby åtminstone en gång, när jag nu tagit det första trevande steget över den magiska tullgränsen, är det ju inte helt omöjligt att jag kommer tillbaka. Nästa gång kanske utan karta och fruktsnitslad bana.

Fanny Söderbäck är frilansskribent, litteraturvetare och doktorand i filosofi.